

Redactioneel

Het voorjaar hangt in de lucht. De meeste vogelaars krijgen alweer de kriebels en staan op scherp. Een aantal schrijvers heeft de rustige wintermaanden gebruikt om wat op schrift te zetten; dat zouden meer mensen moeten doen....In deze Mourik het tweede deel van het noeste levenswerk van Leo van den Bergh over het voorkomen van Rietganzen in de omgeving van Nijmegen. Sjak Gielen heeft zich geheel vrijwillig op de Roeken gestort en Michiel van der Weide en Jan Jacobs hebben de ontwikkeling van Geelgorzen en Roodborsttapuiten in Groesbeek vastgelegd. Uiteraard mag de aankondiging voor het Ameland-kamp niet ontbreken. Geef je op! Er gaan geruchten dat de organisator van het geheel (Peter H te N.) zelf niet aanwezig zal zijn... hopelijk blijft het bij geruchten. Tot slot nog enkele belangrijke oproepen voor deel 4 in de reeks 'Vogels van de Gelderse Poort' en de startbijeenkomst van de Flora- & Faunawerkgroep Gelderse Poort i.o. De Algemene Ledenvergadering vond plaats op 1 april (geen grap!) in het vertrouwde wijkcentrum aan de Burghart van de Bergstraat in Nijmegen-oost. Door onvoorziene omstandigheden was de Mourik helaas niet op tijd af voor de aankondiging hiervan. De notulen van de vergadering in september zijn wel bijgesloten.

Veel leesplezier en maak er een mooi vogelrijk voorjaar van!

Copy-sluitingsdatum 30 juni 2004

Nieuw: F.Verhoeks,
Jan-Willem Vergeer,
Cor Balfort,
Bram Ubels,
Rob Bos,
Matthijs de Gruijter,
K.Eradus,
Erik Swieringa,

Verhuisd: Nico van der Poel,
John Peerenboom,
G. Berkelaar,
Natuurhistorisch Museum Maastricht, De Bosquetplein 6, 6211 KL Maastricht
Erik van Dijk,
Ilja Doedel,
Twan Teunissen,

Afgemeld: VWG Noord-Holland, Marc Schols, J.M.A. Thomas, Machiel van Zanten, Toon Voets, Mulder-Kilian, Otto Kwak

Roodborsttapuit en Geelgors als broedvogel rond Groesbeek (1975-2002)

Michiel van der Weide, e-mail: mvdweide@knoware.nl

Jan Jacobs, e-mail: J.jacobs@maartenskliniek.nl

Roodborsttapuit *Saxicola rubicola* en Geelgors *Emberiza citrinella* zijn soorten die beide zowel te vinden zijn in het agrarisch cultuurland als ook in natuurgebieden. Het veranderend menselijke gebruik van het landschap weerspiegelt zich in de verspreiding en aantallen broedparen van deze twee soorten. Doordat er vanaf de jaren zeventig verschillende keren integrale inventarisaties zijn uitgevoerd naar het voorkomen van deze soorten rond Groesbeek is het mogelijk de populatie-ontwikkelingen te schetsen. Bij de ene soort is dat een positieve ontwikkeling en bij de andere een negatieve.

Dit artikel komt voort uit het enthousiasme van de huidige Groesbeekse vogelaars. Jaarlijks wordt er door deze groep een jaarsoort gekozen. In 2001 werd gestart met de Roodborsttapuit, gevolgd door Geelgors (2002) en Steenuil (2003). Het groepje vogelaars bestaat uit Paul Leenders, Henk Eikholt, Michel Rouw, Paul van de Horst, Henk Klaassen en Jan Jacobs, allen aangesloten bij Landschapsbeheer Groesbeek (LBG).

Het bekken van Groesbeek en omringende stuwwal

Het dorp Groesbeek ligt tegen de stuwwal aan die in de vorm van een hoefijzer van Nijmegen naar Kleef loopt. Op de stuwwal vinden we voornamelijk bossen en kleine heidevelden. De bossen bestaan grotendeels uit naaldbossen en omringen vrijwel het gehele open gebied van Groesbeek. In het noorden zijn het de bosgebieden het Nederrijck en de But, in het westen de boswachterij Groesbeek, in het zuidwesten de Sint Jansberg (relatief meer loofbos) en in het zuiden het in Duitsland gelegen Reichswald. Het open gebied heeft een overwegend agrarische bestemming. Hier liggen de akkers, weilanden en intensieve veehouderijen. Rond het kerkdorp de Horst bevindt zich het bekken van Groesbeek, een door zijn lage ligging veel natter gebied waar verschillende leidingen (ge- of vergraven beken) door heen lopen. Het natuurgebied De Bruuk ligt het laagst en ontvangt daardoor het meeste van de stuwwal afkomstige kwelwater. Naar het oosten grenst het open gebied aan het agrarisch cultuurland van Duitsland; de Duffelt achter Kranenburg en het landbouwgebied van Frasselt.

De inventarisaties

De eerste broedvogelinventarisaties zijn halverwege de jaren zeventig uitgevoerd in het kader van het project 'Vogels van de Grote Rivieren' (van den Bergh *et al.* 1979). Het hele gebied rond Groesbeek is integraal geïnventariseerd door A. Peerenboom (1976) en D. Visser & H. de Vries (1977). Er is gebruik gemaakt van de 'integrale methode'; telgebieden worden verspreid over het seizoen (februari-juli), een aantal malen (ten minste zes keer) bezocht op de meest gunstige tijdstippen en waarnemingen worden genoteerd op kaart (van den Bergh *et al.* 1979).

Begin jaren negentig is een volgende integrale inventarisatie van (bijzondere) broedvogels uitgevoerd door ondergetekenden samen met Leon Engels en Menno Hornman. De resultaten zijn gepubliceerd in Van der Weide 1992, 1993 en Hornman & Van der Weide 1994. De

methode van inventariseren is globaal gelijk aan die van halverwege de jaren zeventig. De interpretatie gebeurde aan de hand van de handleiding voor het BSP project van SOVON (1986).

De andere inventarisaties (Geelgors 1987 door Michiel van der Weide en 2002 door de LBG-leden; Roodborsttapuit 2001 door de LBG-leden en 2003 Jan Jacobs) waren soortgericht. Naast gerichte inventarisatiebezoeken, zijn er ook losse waarnemingen van anderen verwerkt. De resultaten van de verschillende inventarisaties zijn onderling vermoedelijk goed te vergelijken. De territoria van beide soort zijn redelijk makkelijk vast te stellen. Mannetjes van de Roodborsttapuit zitten vaak opvallend te zingen op uitkijkposten zoals paaltjes. De Geelgors laat zijn zang gedurende een lange periode en ook overdag veelvuldig horen. Over de tijdbestedingen per inventarisatie zijn geen gegevens voorhanden maar lijken allemaal vrij intensief te zijn geweest.

Roodborsttapuit

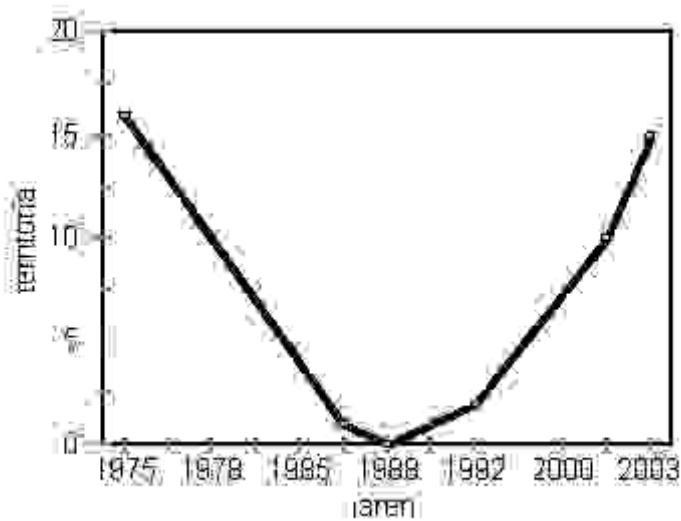
De Roodborsttapuit is een kenmerkende soort van het cultuurland (zitten op paaltjes of prikkeldraad) en heidevelden (zitten in die ene struik of boom). Het nest wordt in heide en duin gebouwd tussen struweel op of net boven de grond, in cultuurland vaak in slootkanten en greppels. Als voedsel dienen insecten en andere ongewervelden, die vaak vanaf een hogere zitplaats worden bemachtigd (van Noorden 2002).

De Roodborsttapuit zal rond Groesbeek in de periode van voor de intensivering van de landbouw gouden tijden hebben beleefd. Ruige hooilanden in het bekken en de heidevelden op de stuwwal vormden ongetwijfeld zeer geschikte biotopen. Het eerste overzicht is beschikbaar van halverwege de jaren zeventig. Er waren toen er 16 territoria gevestigd rond Groesbeek. De soort was teruggedrongen in de hoek ten zuidoosten van het dorp Groesbeek (figuur 1), met een concentratie tussen Nijerf, Drulse Weg en Koningin Wilhelmina weg. Tien jaar later was er nog slechts één paar over. Langs de Ketelstraat, tegen de zandvanger aan, was het laatste territorium gevestigd (1985, 1986). Enkele jaren daarna is de soort afwezig geweest in het open gebied rond Groesbeek. Begin jaren negentig kwamen de eerste Roodborsttapuiten zich aarzelend weer vestigen. Hierbij verkozen ze wederom het lager gelegen (vochtige deel) van het agrarisch gebied uit rondom de Horst. Jaarlijks waren er enkele territoria: 1991 Plakse weg, 1992 Boersteeg, 1993 Cranenburgse straat. Weer tien jaar later is de soort terug op het peil van de jaren zeventig (zie ook figuur 2). In 2001 konden tien territoria op kaarten worden ingetekend en in 2003 maar liefst 15! Het zijn de greppels en ruige slootkanten rond De Bruuk en de Horst waar de soort zich vestigt.

De aantalsontwikkeling van de Roodborsttapuit is geen fenomeen dat zich alleen rond Groesbeek heeft afgespeeld. In grote delen van Nederland is de soort vanaf de jaren zeventig in aantal afgenomen waarbij omstreeks 1990 het dieptepunt werd bereikt. Vanuit restpopulaties is daarna verloren gegaan gebied weer bezet (Bijlsma *et al.* 2001). De bron voor de herpopulatie van Groesbeek (en eveneens de Ooijpolder) is de Duffelt. Daar waren in 1978 ruim 45 territoria, in 1989 nog zeker 25 en in 1998 het recordaantal van bijna 70 (Faunawerkgroep Gelderse Poort

Figuur 1. Verspreiding van territoria Roodborsttapuit in Groesbeek (links 1975 en rechts 2001).

Figuur 2. Ontwikkeling broedpopulatie Roodborsttapuit rond Groesbeek (1975-2003). Tekening: Jan Jacobs

2002). Deze herkomst is ook bevestigd door de waarneming van vogels met kleurringen. Tweemaal zijn in 1998 vogels afkomstig uit het Armenveen tussen Kranenburg en Kleef waargenomen.

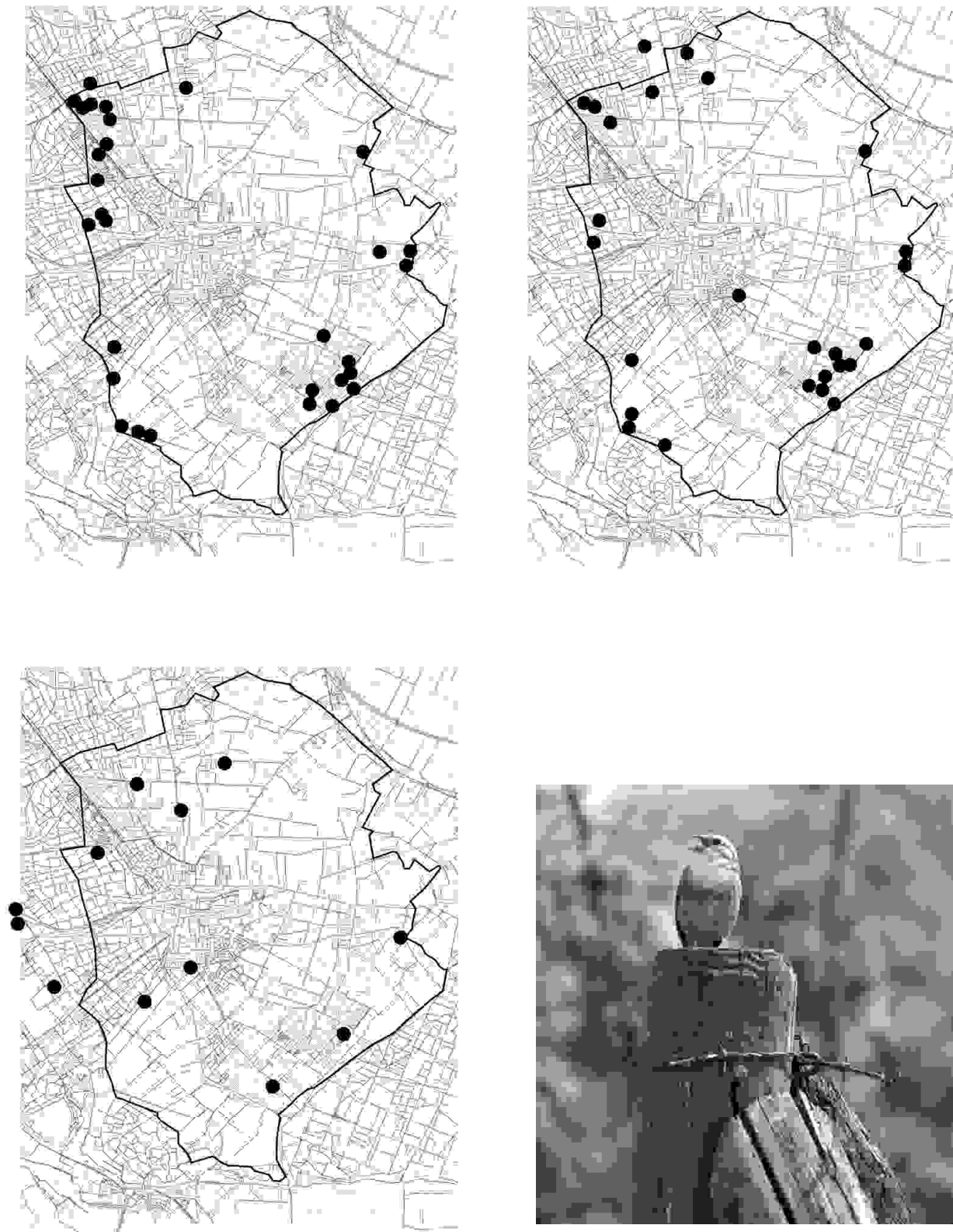
De oorzaak van de (landelijke) achteruitgang wordt gezocht in een veranderd grondgebruik; opruimen overhoekjes, intensief beheren van weg- en slootbermen, omvorming van kruidenrijke graslanden naar eenvormige engels raaigras graslanden en opkomst van de maïsteelt. Hierdoor verminderde de beschikbaarheid van nestgelegenheid en voedsel (Hustings 1986). Opmerkelijk genoeg wist de soort zich in de jaren negentig toch te herstellen in het zo intensief gebruikte agrarische gebied. Heeft de Roodborsttapuit zich aangepast of is het beheer van sloten en bermen ten positieve veranderd (minder vaak maaien en minder gebruik van bestrijdingsmiddelen)?

Het laatste is het meest waarschijnlijke. In de Ooijpolder en de Duffelt is de Roodborsttapuit ook een soort die bij uitstek voorkomt in ruige slootkanten en bermen. Dat was in het verleden zo (Brouwer *et al.* 1985, van den Bergh *et al.* 1986) en is ook nu weer het geval (Faunawerkgroep Gelderse Poort 2002). Daarbij laat de Roodborsttapuit een voorkeur zien voor die delen van het gebied die beïnvloedt worden door kwelwater uit de stuwwal (Circul van de Ooij, Wylerbergmeer en Kranenburger Broek). Voor Groesbeek is ook juist het door kwelwater beïnvloede gebied (De Bruuk en omgeving) weer bezet. In 'Vogels van de Ooypolder' wordt de toenemende bespuiting van ruige bermen en slootkanten al aangewezen als mogelijke oorzaak van de achteruitgang zoals geconstateerd eind jaren zestig. Wellicht spelen ook omstandigheden in de overwinteringsgebieden een rol. Een hogere overleving maakt het mogelijk de minder goede gebieden weer te gaan bezetten.

Geelgors

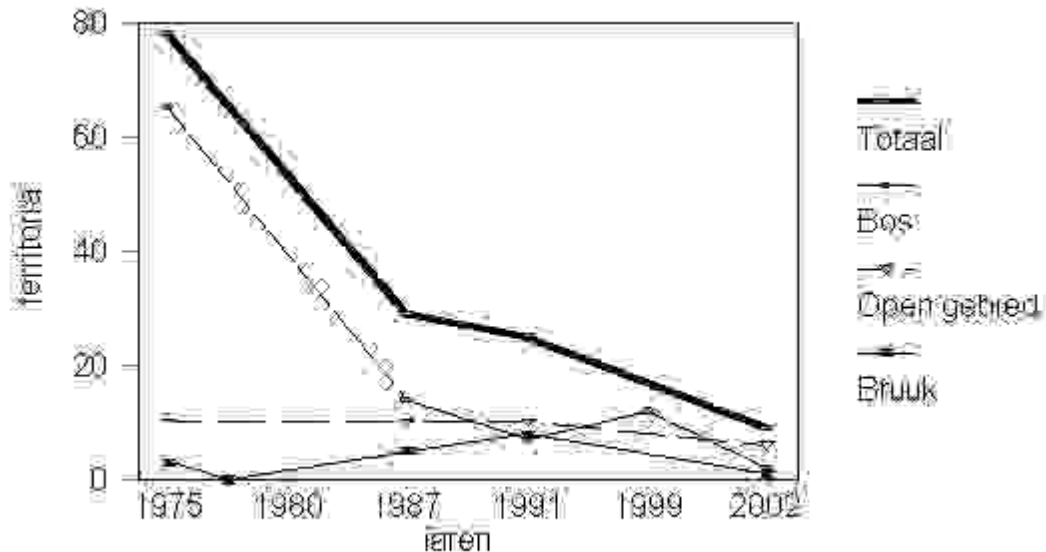
De Geelgors is een soort van agrarische landschappen met houtwallen, meidoornhagen, bosjes en ruige hoekjes. De soort is eveneens te vinden in bosranden langs heidevelden, in jonge bosaanplant en op open plekken in bossen. Het voedsel bestaat vooral uit zaden terwijl nestjongen worden gevoerd met insecten en spinnen. Het nest wordt gemaakt op of net boven de grond, vaak op greppelranden, dichte struiken of jonge bomen (van Dijk & Luijten 2002). Rond Groesbeek was er voor de Geelgors de afgelopen decennia voldoende geschikt broedbiotoop voorhanden; het agrarisch gebied met kleine landschapselementen zoals het Schildbroek en het Zevendal, bosranden zoals die van het Reichswald en bij Klein Amerika en in de boswachterij in de vorm van kapvlakten en kleine heiderestanten (bijv. in De But). Figuur 3 geeft de verspreiding van de territoria in de jaren 1987, 1991 en 2002.

De aantalsontwikkeling van de populatie Geelgorzen rond Groesbeek (figuur 4) laat zien dat de aantrekkelijkheid van het landschap voor de soort is veranderd; in ruim een kwart eeuw is de stand met 85% afgenomen. Halverwege de jaren zeventig werden niet minder dan 78 territoria gevonden rond Groesbeek. Het overgrote deel (65 territoria) was gevestigd in de boswachterij. In het bos ten zuiden van de Maldense Baan en ten oosten van de Biesseltse Baan 43 territoria en 22 territoria in het bosgebied rond de Wolfsberg (ten zuiden van de spoorlijn). In het open gebied waren tien territoria gevestigd en drie in het natuurreservaat De Bruuk (in 1976 nul).

Figuur 3. Verspreiding van territoria Geelgors in Groesbeek (rechtsboven 1987, linksboven 1991 en linksonder 2002). Foto Geelgors Harvey van Diek.

Blijkbaar was het agrarisch gebied halverwege de jaren zeventig al niet meer aantrekkelijk voor deze soort. Ruim tien jaar later is de stand rond Groesbeek meer dan gehalveerd. In 1987 konden 29 territoria op kaart worden gezet. Met name het bosgebied heeft aan belang ingeboet. De aantallen lopen verder terug tot 25 in 1991 en een schamele 9 in 2002. De Bruuk blijkt op één territorium na verlaten en opvallend genoeg zijn bij Klein Amerika tegen de St. Jansberg aan geen zingende Geelgorzen vastgesteld. In 2003 zijn hier wel drie zingende mannetjes gehoord.

Figuur 4. Ontwikkeling broedpopulatie Geelgors rond Groesbeek (1975-2002).

Landelijk is de Geelgors uit grote delen van het land verdwenen, Midden-Nederland, westelijke Noord-Brabant en de duinstreek zijn verlaten. Toenamen vinden plaats in Zuidoost-Groningen (van Dijk & Luijten 2002). Binnen het werkgebied van de Vogelwerkgroep is het verdwijnen van de Geelgors uit het Maasheggengebied opvallend. Op de aangrenzende hoge zandgronden in het Land van Cuijk is de soort nog wel talrijk aanwezig (Hendriks *et al.* 2001). De achteruitgang van de Geelgors lijkt in verband te staan met de industrialisatie van de landbouw. Het verdwijnen van heggen en houtwallen, het gebruik van bestrijdingsmiddelen (achteruitgang akkeronkruiden) en de eenvormigheid van de landbouwgewassen (opkomst maïs, intensieve grasland) heeft de soort geen goed gedaan (Bijlsma *et al.* 2001). De overwinteringsmogelijkheden zijn ook verslechterd doordat er minder zaden te vinden zijn. Voor de geelgorspopulatie rond Groesbeek zullen deze factoren zeker ook een rol hebben gespeeld. Nog belangrijker lijkt het andere beheer in de boswachterij. De grootste klap is hier immers gevallen. De traditionele kapvlakten vormen enige jaren zeer geschikt broedbiotoop, tot de jonge aanplant goed opschiet. Visser (1977) beschreef de Geelgors als een randvogel bij uitstek, in de gesloten boscomplexen trof hij de soort niet aan. Specifiek voor de Wolfsberg wordt de

gebondenheid aan kaalkappen genoemd. Met de het verdwijnen van kapvlakten is in de bossen ook het doek voor de Geelgors gevallen. Restanten van kleine heideveldjes die in de bossen te vinden waren zijn door luchtverontreiniging en het ontbreken van enig beheer ook ongeschikt geworden als broedgebied.

Figuur 5. Grondig opgeschoonde sloten en greppels zijn ongeschikt als leefgebied voor de Roodborsttapuit. Foto: Harvey van Diek.

Toekomst

Het huidige floreren van de Roodborsttapuit ten spijt gaat de soort waarschijnlijk zware tijden tegemoet. Als gevolg van de landinrichting zullen veel ruige perceelranden en greppels gaan verdwijnen (figuur 5). Een ontwikkeling die de populatie in de Ooijpolder ook boven het hoofd hangt. De nieuw aan te leggen strook groen langs de Leigraaf tussen de Bruuk en de zandvanger zou overigens wel een alternatieve broedplaats kunnen gaan vormen mits het beheer gericht is op het in stand houden van ruigten. Met de Geelgors gaat het al langer niet goed. Het moderne bosbeheer biedt geen plaats voor Geelgorzen en ook de intensieve landbouw heeft deze soort weinig te bieden. Een verdere achteruitgang ligt dan ook in het verschiet.

Dankwoord

Dank gaat allereerst uit naar de Groesbeekse vogelaars die de recente inventarisaties hebben uitgevoerd: Paul Leenders, Henk Eikholt, Michel Rouw, Paul van de Horst en Henk Klaassen.

Verder zijn Johan Thissen en Gerard Müskens in de oude doos gedoken en hebben dit artikel van commentaar voorzien.

Literatuur

- van den Bergh L.M.J., Gerritse W.G., Hekking W.H.A., Keij P.G.M.J. & Kuyk F. 1979. Vogels van de Grote Rivieren. Het Spectrum, Utrecht/Antwerpen.
- van den Bergh L.M.J., van Leeuwen J., Möller D., Müskens G., Thissen J. & Visser D. 1986. Die Vögel der Düffel im Kreise Kleve. Gesellschaft Rheinischer Ornithologen, Düsseldorf.
- Bijlsma R.G., Hustings F. & Camphuysen C.J. 2001. Algemene en schaarse vogels van Nederland (Avifauna van Nederland 2). GMB Uitgeverij/KNNV Uitgeverij, Haarlem/Utrecht.
- Brouwer P., Gorissen R., Hagemeyer W. & Helmer W. 1985. Vogels van de Ooypolder. Vogelwerkgroep Rijk van Nijmegen en omstreken, Nijmegen.
- van Dijk A.J. & Luijten 2002. Geelgors pp. 490-491 in SOVON Vogelonderzoek Nederland 2002. Atlas van de Nederlandse Broedvogels 1998-2000. Nederlandse Fauna 5. NNM Naturalis, KNNV Uitgeverij & EIS-Nederland, Leiden.
- Faunawerkgroep Gelderse Poort 2002. Vogels in de Gelderse Poort, deel 1: broedvogels 1960-2000. Vogelwerkgroep Rijk van Nijmegen e.o./Kartierergemeenschap Salmorth/Vogelwerkgroep Arnhem e.o./NABU-Naturschutzstation im Kreis Kleve e.V./Provincie Gelderland/SOVON Vogelonderzoek Nederland.
- Hendriks R., Hornman M., Pahlplatz R. & van der Weide M. 2001. Vogels in het Land van Cuijk. Vogelwerkgroep Rijk van Nijmegen e.o., Nijmegen.
- Hornman M. & van der Weide M. 1994. Bijzondere broedvogels van de gemeente Groesbeek, deel 4 (slot). De Mourik 20: 63-72.
- Hustings F. 1986. Veranderingen in de stand van de Roodborsttapuit *Saxicola torquata* in 1970-84. Limosa 59: 153-162.
- van Noorden B. 2002. Roodborsttapuit 354-455 in SOVON Vogelonderzoek Nederland 2002. Atlas van de Nederlandse Broedvogels 1998-2000. Nederlandse Fauna 5. NNM Naturalis, KNNV Uitgeverij & EIS-Nederland, Leiden.
- Peerenboom A. 1976. Broedvogelinventarisatie van het stuwwallengebied in het Rijk van Nijmegen (gemeenten Nijmegen en Groesbeek). VWG Grote Rivieren, Utrecht.
- SOVON 1986. Handleiding Bijzondere Soorten Projekt (BSP) Broedvogels. SOVON & Centraal Bureau voor de Statistiek.
- Visser D. & de Vries H. 1977. Broedvogel-inventarisatie Kop van Limburg en aangrenzende gebieden 1975-1976. VWG Grote Rivieren, Utrecht.
- van der Weide M. 1992. Bijzondere broedvogels van de gemeente Groesbeek, deel 1. De Mourik 18: 18-21.
- van der Weide M. 1993. Bijzondere broedvogels van de gemeente Groesbeek, deel 3. De Mourik 19: 40-42.

Amelandkamp 2004

Peter Hoppenbrouwers, peter.hoppenbrouwers@planet.nl

Ook dit jaar gaat de Vogelwerkgroep weer naar Ameland. Van vrijdagmiddag 14 mei tot en met maandagochtend 17 mei zijn we weer welkom op de kampeerboerderij Zonnedauw (voorheen Potstal) van de familie Kiewied (0519-542023), Kooiplaats 2 in Buren. Het is heel gemakkelijk een fiets te huren op het eiland. In de buurt van waar de veerboot aanlegt kun je een fiets huren en hoef je zo niet lang met je bagage te sjouwen. Om een fiets te huren hoef je je niet te legitimeren. Het dagprogramma staat wederom alles behalve vast, mensen met een mooie diaserie zijn altijd welkom. Laat het me maar weten wanneer je dit wilt doen. Voor een projector en scherm wordt gezorgd.

Koken wordt gezamenlijk gedaan.

Prijzen van dit jaar zijn 6 euro per nacht per persoon, verder komen er nog toeristenbelasting en gaskosten bij. Neem ook dit jaar een slaapzak, onderlaken, kussensloop en theedoek mee.

Opgeven kan bij mij.

Teller steltlopers gevraagd!

Peter Hoppenbrouwers, peter.hoppenbrouwers@planet.nl

Er wordt elke week steltlopers geteld in de Erlecomse waard tot en met de Kaliwaal. We, Arthur Hoffmann, Erik van Dijk en Peter Hoppenbrouwers tellen ieder een zoveel mogelijk vast

weekend in de maand de aanwezige steltlopers. Graag zien we er nog een teller bij zodat alle weekenden weer gedekt worden. Wie wil dit doen? Bel of mail me dan.

Startbijeenkomst van de Flora en Faunawerkgroep Gelderse Poort i.o.

Hierbij nodigen we je van harte uit op de startbijeenkomst van de Flora en Faunawerkgroep Gelderse Poort i.o.. Deze zal plaatsvinden op woensdag 21 april van 20u-22u in Wilderniscafé de Waard van Kekerdom, Weverstraat 94 in Kekerdom. Kijk voor een routebeschrijving op www.wilderniscafé.nl. Het programma is als volgt:

Ontvangst met koffie en thee

1. Inleiding over plannen en overwegingen bij FF-werkgroep.
2. Presentatie van historische en recente dagvlinder- en libellengegevens en enkele stroomdalplanten uit de Gelderse Poort als voorbeeld eerste resultaten. Dit ter gedachtenbepaling bij het mogelijke werkveld van de FF-werkgroep.

pauze met koffie en thee

3. Excursies in 2004 en opzetten van mailcirkel
4. Afsluitende discussie/ ideeënuitswisseling over FF-werkgroep i.o.

Tot de 21e april,

Flora en Faunawerkgroep in oprichting: Johan Bekhuis (johan.bekhuis@xs4all.nl),
Twan Teunissen (twanteun@xs4all.nl), Bart Peters (Bartpet@ision.nl)
en Gijs Kurstjens (Gijskur@ision.nl)

Kom naar het Vogelfestival!

Op **zaterdag 28 en zondag 29 augustus a.s.** organiseren SOVON Vogelonderzoek Nederland, Vogelbescherming Nederland en Staatsbosbeheer een groots opgezet Vogelfestival. Dit tweedaagse evenement vindt plaats in en om het bezoekerscentrum van Staatsbosbeheer in Lelystad, Kitsweg 1 (bij Knardijk/spoorviaduct). Er is van alles te beleven op vogelgebied: lezingen door vogelexperts, voorstellingen, dia-presentaties, kunstenaars aan het werk, een uitgebreide boekenmarkt, excursies, workshops en allerlei kinderactiviteiten. Hoogstwaarschijnlijk zijn er ook rechtstreekse radarbeelden te zien van de vogeltrek. Erg spectaculair. Komt allen!

Veranderingen in de kolonievorming van Roeken in het werkgebied in de periode 1990 - 2003

Sjak Gielen, j.gielen6531@chello.nl

Inleiding

Sinds 1998 worden er in opdracht van de provincie Noord-Brabant speciale, op Roeken gerichte, tellingen verricht in het gebied van de Maaskant. Dat zijn de Maaspolders die liggen ten zuiden van de rivier tussen Den Bosch en Ravenstein. Dit is direct ten westen van ons werkgebied. Na bestudering van de reeks gegevens komt men daar tot een tweetal conclusies

1. Het aantal kolonies neemt toe.
2. Het aantal roekenparen neemt af.

Verder heeft men de voorlopige de indruk dat:

3. De bezettingsgraad van de kolonies afneemt.
4. Het belang van grote kolonies afneemt.
5. De Roeken de bebouwde kom intrekken.

Nu was mij bijgebleven van de berichten van de Mourik-mailgroep dat er nogal eens nieuwe kleine kolonies werden gemeld en ik was dan ook benieuwd of de Brabantse conclusies ook voor ons werkgebied op zouden gaan.

Ik wil in dit artikel nagaan - op basis van de telgegevens van SOVON en informatie die ik zelf over de laatste jaren heb gevonden - in hoeverre deze trends het lokale beeld van de Maaskant overstijgen en ook gelden voor ons werkgebied.

Sinds ik wat meer gefocust ben op deze materie is het me ook opgevallen dat er in het juni/juli nummer van het blad Vogels in de rubriek 'In vogelvlucht' melding wordt gemaakt van een stagnatie in de roekengroei waarbij opvalt dat grote kolonies kleiner worden of zelfs geheel verdwijnen. De soort broedt nu steeds vaker in kleine kolonies.

Er wordt een mogelijk verband gelegd met het verdwijnen van geschikte bosjes in het buitengebied en/of verstoring tijdens het broedseizoen.

De gegevens

Bij SOVON zijn gegevens vanaf 1992 bekend over roekenkolonies binnen ons werkgebied. De gegevens zijn systematisch bijgehouden tot 2000. Daarna worden de gegevens wat globaler of ontbreken ze in het geheel. Ik heb op basis van mondelinge informatie het beeld van de laatste jaren proberen te completeren. Het overzicht in tabel 1 laat de aantallen in de diverse jaren zien. In totaal gaat het daarbij om 20 kolonies. De cursief gedrukte cijfers komen niet uit het SOVON-archief maar zijn verkregen door mondelinge informatie.

Deelgebieden

Zoals in tabel 1 met arcering zichtbaar is gemaakt kan er een onderverdeling worden gemaakt binnen ons werkgebied tussen het Land van Cuijk (de kolonies in Boxmeer en Haps), het Land van Maas en Waal (de elf kolonies daaronder) en het gebied van de Gelderse Poort (voor zover

Tabel 1: Roekenkolonies binnen het werkgebied van de VWG Nijmegen e.o. (1990-2003).
 NG = niet geteld, aantallen tussen haakjes zijn schattingen SOVON (tellingen ontbreken)

Plaats	Naam	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Boxmeer	Hogendijk	518	459	420	395	236	120	425	445	394	323	397	310	434	432
Boxmeer	Maasbroeken			22	4	5	0	0							
Boxmeer	Kasteel	12	10	14	15	12	7	3	0						
Boxmeer	Ziekenhuis				20	36	82	129	125	135	150	171	193	189	153
Boxmeer	't Zand						21	20	31	38	29	28	29	31	35
Haps	Zoetsmeerweg					32									
Winssen	Oost/Biessenw	180	160	?	?	155	221	251	206	166	266	197	(200)	178	NG
Winssen	West/Hogenw	20	10	?	?	16	23	8	4	0		2		0	NG
Ewijk	WinssensVeld										3			0	NG
Ewijk	Armenwei														19
Weurt	Duivelswaai										17	0	0		
Nijmegen	kerk Neerbos O.													41	NG
Nijmegen	Personnenbos	?	?	?	?	81	116	40	32	15	6			0	NG
Nijmegen	Kinderdorp	?	?	?	31	40	87	256	195	172	218	253	(250)	271	NG
Oosterhout	Griftdijk														15/20
Oosterhout	Huis Oosterh.					20	14	(10)	(10)	(10)	10	29	59	?	>30?
Batenburg														169	110
Grave	Herpen					2									
Bemmel	De Pas														3?
Bemmel	Buitenzorg										?	?	ja	4	20?
TOTAAL (minimaal)		730	639	456	465	635	691	1142	1048	930	1022	1077	1041	1317	+822
Totaal aantal kolonies		4+	4+	3+	5+	11	9	9	8	7	9+	7+	7	8+	10+

dat binnen het werkgebied valt). Opvallend is het geringe belang van het Gelderse Poortgebied voor de Roek. Er zijn geen roekenkolonies in de Ooijpolder (wel waarnemingen van Roeken in 2002 en 2004). Dat is te meer vreemd omdat de Roek in de winter met name in het oostelijke deel aanwezig is en omdat zowel fourageergebied als geschikte broedbomen voorhanden lijken te zijn.

'Vogels van de Ooijpolder' vermeldt dat de Roek een voormalige, vrij talrijke broedvogel is. De giftige zaaizaadontsmettingsmiddelen uit de landbouw hebben in combinatie met de jacht en het rooien van een groot aantal nestbomen de Roeken in de Ooijpolder de das omgedaan. Die laatste kolonie bevond zich in 1975 in een populierenbos langs de Spruitenkamp. Daarna is er enkel nog een nieuwe vestigingspoging in 1981 gesignaleerd door P. Brouwer en D. Visser van drie niet voltooide nesten in een populierenbos bij Kekerdom.

In 'Vogels van de Gelderse Poort' wordt melding gemaakt van ontvolking in 1975. Vanaf 1996 is sprake van herkolonisatie. Maar vooralsnog beperkt dat zich tot drie kolonies in het Duitse deel van de Gelderse Poort. Wellicht, maar dat is natuurlijk vooral wishfull thinking, dat de recente signalen van Wercheren een ommekeer kunnen vormen. Vreemd is het overigens ook dat er in

Noord-Limburg geen roekenkolonies zijn terwijl het Brabantse stuk aan de westelijke Maaskant zo rijkelijk bedeed is. Waarschijnlijk is het open, grootschalige landschap hier toch een stuk aantrekkelijker voor de Roek.

Satellietvorming, (tijdelijke) inzinking of definitieve verstoring?

Het komt nogal eens voor dat door kap of storm nestgelegenheid verloren gaat. Interessant is dat de reactie van Roeken hierop lijkt te wisselen van geval tot geval. Zo is er begin jaren '90 een klein deel van de bomen gekapt in de kolonie Hogendijk in Boxmeer. In tabel 1 is te zien dat de kolonie in 1994 en 1995 in een vrije val terecht is gekomen.

Van satellietvorming of toename van nabij gelegen kolonies lijkt geen sprake te zijn geweest terwijl de kolonie in 1996 alweer op het oude peil zat. De inzinking bleek dus tijdelijk te zijn. De kolonie Duivelswaai in Weurt is na 1999 door storm verwoest. Gijs Kurstjens die in die tijd de Roeken redelijk gevolgd heeft in dat gebied, heeft de indruk dat de vogels zich verplaatst hebben naar de Armenwei, waar hij ze in 2003 heeft teruggevonden. Wellicht zijn de (nestelende) Roeken in de tussenliggende jaren gemist. Van definitieve verstoring is in de Ooijpolder sprake geweest zoals uit het stukje bij de deelgebieden hiervoor bleek.

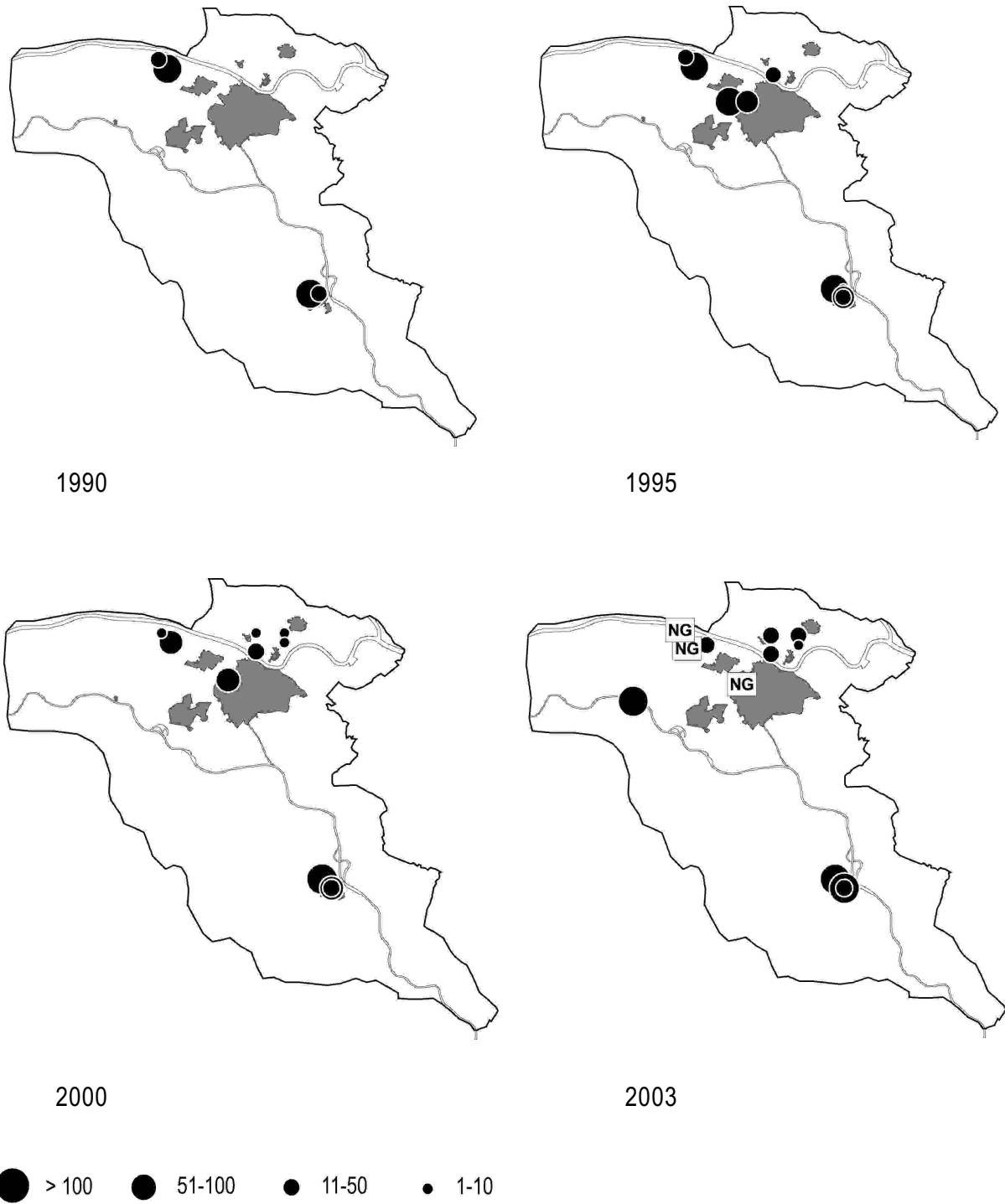
De cijfers in beeld

De kaartjes 1 t/m 4 (zie figuur 1 volgende pagina) geven een ruimtelijk beeld van de ligging van de roekenkolonies en hun omvang in 1990, 1995, 2000 en 2003.

Met behulp van onderstaande tabel kunnen die cijfers goed worden vergeleken.

Tabel 2: Roekenkolonies in werkgebied VWG Nijmegen e.o.

	1990	1995	2000	2003
Minimaal aantal kolonies	4	6	7	10
Waarschijnlijk aantal	6	6	7	12
Aantal Roeken	730	691	1041	822
Grootste kolonie	518	221	397	432
Aantal kolonies > 200 paar	1	1	2	1
Aantal kolonies > 100 paar	2	3	4	3
Gem. per bekende kolonie	183	115	149	82

Figuur 1. Ligging roekenkolonies in de jaren 1990, 1995, 2000 en 2003.

Vergelijking met het Brabants onderzoek

Indruk 1 uit het Brabantse onderzoek luidde: het aantal roekenkolonies neemt toe.

Het lijkt voor de hand te liggen om aan te nemen dat het aantal roekenkolonies ook toeneemt in ons werkgebied gezien de stijging van 4 à 6 in 1990 naar 10 à 12 in 2003 (zie tabel 2).

Indruk 2 in Brabant was dat het aantal roekenparen afnam.

In ons werkgebied is van een afname van het aantal roekenparen duidelijk geen sprake. Weliswaar zijn er duidelijke schommelingen aanwezig maar een trend valt daarin niet te ontdekken.

Indruk 3 in Brabant was dat de bezettingsgraad per kolonie daalde.

In regel 6 van tabel 2 blijkt inderdaad dat de bezettingsgraad per kolonie is gedaald van 183 naar 82. Maar dit is vooral het gevolg van het feit dat in 2003 op enkele plaatsen op kleine schaal aanzet tot kolonievorming is geweest in plaats van dat er sprake is van een echte daling van het aantal Roeken in de vaste kolonies.

Indruk 4 in Brabant was dat het belang van grote kolonies afnam. Dat wordt duidelijk tegengesproken door de cijfers in de rijen 3, 4 en 5 van tabel 2. Eerder is sprake van een tegengestelde tendens.

Indruk 5 er werd een verschuiving vermoed naar het opzoeken van de bebouwde kom door de Roek. Ik heb geen enkele aanwijzing gevonden die dit vermoeden ondersteunt. Van de acht nieuwe kolonies die vanaf 1999 zijn ontstaan, ligt slechts een enkele kolonie in de directe nabijheid van de aaneengesloten bebouwing.

Conclusies?

Zijn er wel uitspraken te doen over de kolonievorming in ons werkgebied? Zijn de gegevens niet te onvolledig? Wordt het beeld niet gemanipuleerd door de selectie van de jaren 1990, 1995, 2000 en 2003? Ik denk zelf dat het vraagteken achter 'conclusies' zeer terecht is. Waren er nog geen Roeken in Batenburg voor 2003 en in het Personenbos voor 1994? Zonder deze belangrijke aanvulling drijven de conclusies op los zand. Het is doodzonde dat centrale registratie de laatste jaren wat in het slop is geraakt. Het moet nu nog mogelijk zijn om de gaten die in de gegevens zijn gevallen vanaf 2000 te dichten. Mij is dit slechts zeer ten dele gelukt.

Oproep

Het lijkt me gezien het bovenstaande duidelijk dat de armen weer uit de mouwen moeten worden gestoken. Op de eerste plaats is het noodzakelijk dat bestaande kolonies systematisch gevolgd worden en dat de gegevens centraal geregistreerd worden. Districtscoördinatoren van SOVON zouden hier een wat actievere opstelling mogen innemen. Maar wellicht is er iemand binnen de VWG die de tellingen van kolonievogels wil organiseren. Met de stimulans van een centrale coördinerende persoon moet het mogelijk zijn om tellers te enthousiasmeren. Daarnaast is het zaak om de ogen open te houden om nieuwe vestigingspogingen tijdig te registreren. Via de mailcirkel zouden verdachte gevallen snel wereldkundig gemaakt kunnen worden waarna een centrale figuur er voor moet zorgen dat nestbouw gevolgd en geregistreerd wordt.

Bronvermelding:

Koloniegegevens Hogendijk 1988-1991 F. Post

Koloniegegevens Hogendijk 1996-2002 A. Braam

Koloniegegevens Hogendijk 2003 H. van de Borg

Koloniegegevens Kasteel 1987-1989 onbekend

Koloniegegevens Kasteel 1990-1991 F. Post

Koloniegegevens Ziekenhuis en 't Zand 2000-2003 Gerard van Gool

Overige *scheefgedrukte* informatie in tabel 1 is afkomstig van (mondelijke) mededelingen van Twan Teunissen, Gijs Kurstjens en Arie van de Berg. Leo van de Bergh stelde nog gegevens uit 2002 ter beschikking.

Literatuur:

SOVON Vogelonderzoek Nederland 2002 Atlas van de Nederlandse broedvogels 1998-2000.

Brouwer, P & Gorissen, R & Hagemeijer, W & Helmer, W. 1985 Vogels van de Ooypolder. VWG Rijk van Nijmegen e.o. O.M. van Hoom, Nijmegen.

Faunawerkgroep Gelderse Poort 2002. Vogels in de Gelderse Poort, deel 1: broedvogels 1960-2000.

Taiga- en toendrarietganzen rondom Nijmegen

Deel 2. Het voorkomen ten westen van de lijn Elst-Nijmegen-Gennep

Leo van den Bergh, Alterra, Research Instituut voor de Groene Ruimte, Postbus 47, 6700 AA Wageningen.

Inleiding

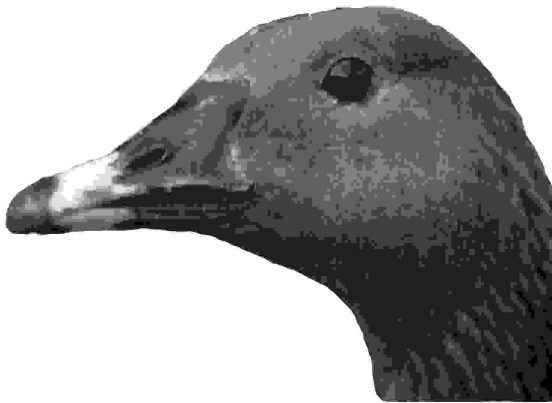
Nadat in het eerste artikel de situatie in het noordoosten van de provincie Noord-Brabant en het aangrenzende gedeelte van de provincie Limburg bij Vierlingsbeek /Bergen is besproken, zullen wij nu de aandacht speciaal richten op de gebieden in het noorden van het Land van Cuijk en het westelijke deel van het Rijk van Nijmegen tot aan de autoweg A50 en het aansluitende gedeelte van de Over-Betuwe.

Hoewel deze streken geheel ontbraken in landelijke overzichten van ganzenpleisterplaatsen die in de jaren zestig gepubliceerd werden, bleek uit eigen waarnemingen vanaf de winter 1969/70 dat er op een aantal plaatsen sprake was van het regelmatig pleisteren en mogelijk ook overwinteren van kleine groepen taiga- en toendrarietganzen. Voor wat betreft de laatste soort, die toentertijd nog beschouwd werd als ondersoort van de Rietgans *Anser fabalis* maar die tegenwoordig opgevat wordt als afzonderlijke soort *Anser serrirostris*, waarvan het indertijd uitsluitend de westelijke ondersoort *rossicus* betrof, was er een verband met het voorkomen in het snel in betekenis toenemende gebied van Gelderse Poort en Niederrhein, maar de aanwezigheid van taigaganzen van de nominaatvorm *A.f. fabalis* leek moeilijker te verklaren, omdat die ganzen elders in Nederland voornamelijk in heide- en hoogveenmilieus voorkwamen. Toch werd duidelijk dat de aanwezigheid van deze ganzen, die behoorden tot de typische Geelbek-vorm, een zekere traditie kende en vermoedelijk zijn de vogels voordien nooit opgemerkt. Dat is overigens niet zo vreemd, omdat grote delen van het gebied eertijds gedurende de winter aanzienlijk moeilijker toegankelijk waren dan tegenwoordig het geval is, het aantal vogelaars in de regio gering was en de ornithologische belangstelling vooral uitging naar de gebieden ten oosten van Nijmegen. Gezien de oorspronkelijke landschappelijke structuur van het gebied is het niet onwaarschijnlijk, dat er zich in vroeger tijden een slaapplek van taigaganzen heeft bevonden in de Overasseltsche- en Hatertsche Vennen en dat het vrij consequente voorkomen van deze ganzen in de streek daarvan nog een overblijfsel is. Zekerheid hieromtrent zal echter vermoedelijk niet meer te verkrijgen zijn.

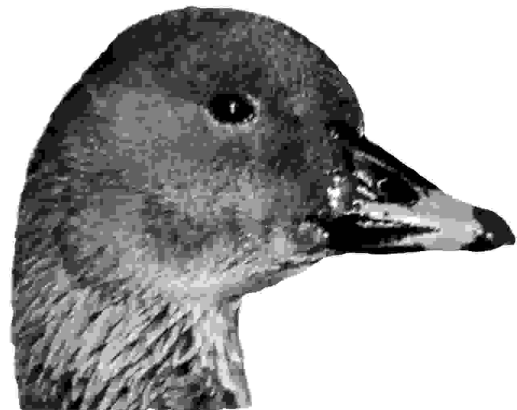
Vanaf het seizoen 1969 /70 werden de gegevens merendeels door mijzelf verzameld, maar sedert de opmerkelijke toename van het aantal ganzen van oostelijke herkomst heeft ook Egbert van der Linden veel belangrijke waarnemingen in deze regio verricht. In het gebied tussen Grave en Cuijk werden vooral gedurende de jaren negentig veel waarnemingen gedaan door Bert van Jaarsveld.

Voorkomen in de streek tussen Nijmegen-Gennep-Mill en Ravenstein

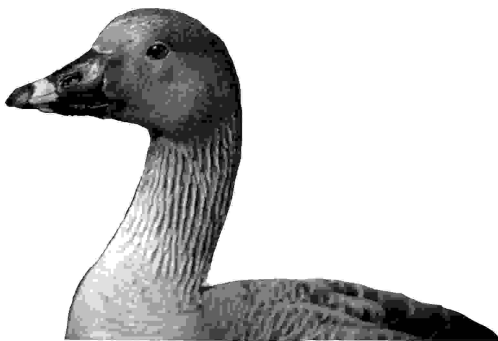
In dit gebiedsdeel werd de aanwezigheid van kleine groepen taiga- en toendraganzen aan het einde van de jaren zestig en gedurende de jaren zeventig vooral vastgesteld in de Neder- en Overasseltsche Uiterwaard en bij Groot Linden en Beers/Gassel. De vogels waren aanvankelijk vooral afkomstig van slaapplekplaatsen in de Gelderse Poort, maar gebruikten mogelijk ook wel

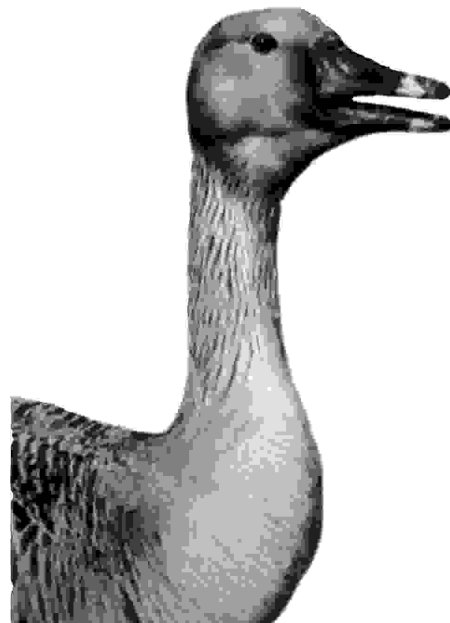
1 Taigarietgans *Anser fabalis fabalis*. Hoewel vroeger de meeste taigaganzen opvielen door hun voornamelijk oranjegele snavel komen er tegenwoordig vooral vogels met een merendeels zwarte snaveltekening voor.

2. West-Siberische Toendrarietgans *Anser serrirostris rossicus*. De snavel van deze vogels is veel korter dan die van de taigaganzen en is meestal voor meer dan de helft zwart gekleurd.

3. Oost-Siberische Toendrarietgans *Anser s. serrirostris*. Een forse vogel met een zeer dikke en diep uitgebogen ondersnavel en dikwijls een opvallend lichtgetint verenkleed.

4. Oost-Siberische Taigarietgans *Anser f. middendorffii*. De grootste rietgans met een zeer lange hals en een lange, rechte en vrijwel geheel zwarte snavel.

geschikte plassen in het Maasdal om er te overnachten.

Gedurende koudeperioden werden er soms ook in het binnendijkse gebied van het Neder- en Overasseltsche Broek groepen taiga- en toendraganzen gezien, maar voor zover bekend heeft dat nooit tot een regelmatig voorkomen in 'normale' winters geleid. Hoewel de Mookerplassen bij Mook - Middelaar voor zover bekend niet als slaappleats gebruikt worden en dat vermoedelijk ook in het verleden niet of bij uitzondering het geval was, foerageren er wel zo nu en dan groepjes taiga- en toendraganzen in de uiterwaardgraslanden benoorden het Cuijkse veer. Nadat de ontgrondingen in de Kraaienbergse Plassen van start waren gegaan, kenmerkte de tweede helft van de jaren tachtig zich door een consequente aanwezigheid van zowel taiga- als toendraganzen in het gebied tussen Cuijk en Grave en dat is tot op de huidige dag zo gebleven. In de streek tussen Grave-Schajk en Ravenstein werden aanvankelijk slechts nu en dan grotere groepen toendraganzen *rossicus* gezien op de akkers rondom Keent en in het Bovenland van Ravenstein, waar zich ook zo nu en dan taigagrietganzen *fabalis* vertoonden. Op 19 januari 1988 was er een paartje 'Johansens Ganzen' in dit gebied aanwezig. Recentelijk werden er vooral in januari 2003 veel rietganzen in deze streek waargenomen, bijvoorbeeld 525 toendraganzen *rossicus* op 2 januari 2003 op een bietenveld tussen Keent en Velp en 1900 *rossicus*-ganzen, zes vogels van de toendravorst *serrirostris*, elf geelbek- en vier zwartbektaigaganzen en een Kleine Rietgans op maïsakkers bij de Reek op 3 januari 2003.

Hoewel de ganzen al snel de bij Gassel-Beers-Linden gegraven plassen als slaappleats in gebruik namen, bleven er ook steeds vogels vanuit de Gelderse Poort en de Kaliwaal bij Druten naar dit gebied komen. Dit leidde ertoe, dat er rond het begin van de jaren negentig dikwijls méér dan duizend toendraganzen *rossicus* en enkele tientallen taigaganzen *fabalis* konden worden aangetroffen. De vogels foerageerden echter niet exclusief in de gebieden direct ter weerszijden van de Maas, maar vlogen ook regelmatig naar de noordelijke Peelstreek, waar zij vooral in de Princepeel onder Wilbertoord en aanvankelijk ook in de Wanroijische Peel werden gevonden. Daar kon het aantal soms zelfs oplopen tot méér dan duizend vogels. Deze situatie duurde voort tot omstreeks het midden van de jaren negentig, waarna er een daling van het aantal ganzen in deze gebieden optrad.

Dit markeert een periode waarin er in toenemende mate Kolganzen gebruik begonnen te maken van deze pleisterplaats terwijl tevens de Grauwe Gans sterk in aantal toenam. Hoewel de taiga- en toendraganzen dit gebied niet hebben opgegeven, zijn de aantallen gedurende de laatste jaren meestal wel aan de bescheiden kant gebleven. Dat gold overigens niet voor de waarnemingen die er in de tweede helft van februari 2003 in dit gebied gedaan werden. Op 18.02.03 konden er namelijk door mij op graslanden in de Maasuiteraard tussen de monding van het Maas-Waalkanaal en de verkeersbrug bij Heumen niet minder dan 220 geelbek-taigaganzen en 625 zwartbek-taigaganzen van de vorm *A.f.fabalis* en 420 toendraganzen van de vorm *rossicus* worden waargenomen, die vergezeld waren van ten minste 61 Johansens Ganzen, tien Middendorffs Ganzen en 135 toendraganzen *serrirostris*. Op 20 februari 2003 bleken de oostelijke ganzen verdwenen te zijn en waren er nog 180 taigaganzen *fabalis* en 550 toendraganzen *rossicus* op deze plaats aanwezig, maar op de 23^e van die maand foerageerde er

ter plaatse een groepje van 55 zeer grote ganzen die vermoedelijk allen tot de vorm middendorffii behoorden. Helaas werden de vogels toen opgejaagd en verdwenen naar een grintput bij Klein-Linden, die zij vermoedelijk als slaappleats gebruikten.

Voorkomen in het westelijke deel van het Rijk van Nijmegen

De eerste aanwijzingen dat er in de slecht ontsloten en matig ontwaterde komkleigebieden onder Beuningen en Ewijk taigarietganzen voorkwamen, werden verkregen op 10 januari 1970, toen er verspreide groepjes van in totaal 185 Europese Taigaganzen van de vorm *fabalis* ('geelbek') werden waargenomen. De vogels foerageerden daar onder andere in ouderwetse, natte graslanden in de Ewijkse- en Beuningse Velden, een streek die toen nog vrij was van autowegen of industrieterreinen. Later bleek dat ook het Wezelsche Veld en het Beuningse Broek in die winter door de ganzen als voedselgebied gebruikt werden. Precies een jaar later, op 10 januari 1971 foerageerden er drie groepjes van respectievelijk 20, 22 en 33 taigaganzen van de geelbekvorm verspreid in het Beuningse Veld, waaruit blijkt dat het voorkomen hier kennelijk niet incidenteel was. Het zou echter tot het winterseizoen 1978/79 duren alvorens er in deze streken méér rietganzen gezien werden.

Na een week met strenge vorst en sneeuwbedekking waren er op 8 januari 1979 op een weiland ten noorden van de Ficarystraat en ten westen van de Beuningse Straat 165 geelbek-taigaganzen en 310 merendeels zwartsnavelige taigaganzen aanwezig die getuige de aanwezige faeceshoopjes de nacht doorgebracht hadden op een grasland ten zuiden van de Ficarystraat. Op 16 januari werden er verspreid in de Beuningse Velden 89 taigaganzen van de vorm *fabalis*, 46 toendraganzen *rossicus* en dertig niet nader gedetermineerde rietganzen gezien terwijl daar op 13 februari 1979 32 *fabalis*, 420 *rossicus* en een Kleine Rietgans waargenomen werden. Op 22 februari 1979 zag ik in het Ewijkse Broek ten zuiden van de Ficarystraat een groep van dertig geelbek-taigaganzen en een familie van vijf vogels, die tot de vorm *Anser fabalis johanseni* behoorden. Daarnaast bevonden zich ter plaatse drie zeer forse toendraganzen, die vermoedelijk tot de oostelijke vorm *A.s. serrirostris* gerekend kunnen worden. Op 27 februari konden de oostelijke ganzen niet meer teruggevonden worden, maar wél waren er op die datum 110 *rossicus*-vogels in het Beuningse Veld en 65 *fabalis*-ganzen langs de Woeziksche Leigraaf tussen Hernen en Wezel.

De strenge winter van 1978/79 luidde een periode in waarin er sprake was van een regelmatig voorkomen van grotere en kleinere groepen toendra- en taigaganzen in dit gebied, waaronder zich met enige regelmaat ook ganzen uit oostelijker broedgebieden bevonden.

Dat werd vooral duidelijk in de tweede helft van de jaren negentig, toen er bijvoorbeeld op 11 januari 1996 bij de Keizershoeve in het Ewijkse Broek een wel erg boeiende groep rietganzen aanwezig was, die bestond uit 48 geelbek-taigaganzen, 450 toendravogels van de vorm *rossicus* en drie Kleine Rietganzen, die vergezeld waren van dertien Johansens Taigaganzen en 26 oostelijke toendraganzen van de vorm *serrirostris*. In deze groep bevond zich ook een juveniele vogel van de mysterieuze Sushkins Rietgans *Anser neglectus*. Dit is een vorm die zich onderscheidt door een licht verenkleed en een rozerode snavel- en pootkleur en in dat opzicht dus wel wat op de Kleine Rietgans lijkt. De hier waargenomen vogel was echter een taigagans

van het *fabalis*-type, dus aanzienlijk groter dan *brachyrhynchus*!

Het voorkomen van oostelijke taigaganzen van de vorm *johanseni* op deze plaats is met name interessant, omdat er op 5 februari 1997 twee families van dergelijke vogels werden waargenomen in het Wezelsche Broek. Deze waarneming, tezamen met die van 22.02.79 en 11.01.96 in een gebied met een oppervlakte van slechts enkele vierkante kilometers doen veronderstellen dat Johansens Ganzen met zekere regelmaat deze streek bezoeken.

Een spectaculaire waarneming werd gedaan op 26 december 1998, toen er op een nat grasland pal naast een bosje in het Beuningse Veld een familie van zes taigaganzen van de zeer grote Oostsiberische vorm *A.f.middendorffii* aanwezig was in het gezelschap van vier Grauwe Ganzen. Tijdens de waarneming kwam er nóg een familie van vier Middendorffs Ganzen aanvliegen vanuit de richting waarin zich de slaappleats Gat van Hagen bevindt en deze vogels streken eveneens ter plaatse neer. Het was de eerste keer dat deze oostelijke taigaganzen in dit gebied werden aangetroffen.

Vanaf het einde van de jaren tachtig foerageren er steeds meer Kolganzen in de gebieden bij Weurt-Beuningen en Ewijk. Deze vogels zijn ten dele afkomstig van slaappleatsen in de Gelderse Poort, maar kunnen ook van de Kaliwaal bij Druten en het Gat van Hagen naar dit gebied vliegen. Wellicht mede door dit toegenomen aantal ganzen worden er tegenwoordig minder vaak taiga- en toendraganzen gezien op de vanouds vaste plaatsen en hebben de vogels enkele nieuwe voedselgebieden ten westen van de autoweg A50 in gebruik genomen.

Zo worden er bijvoorbeeld min of meer regelmatig een honderdtal toendraganzen *rossicus* en enkele tientallen taigavogels gezien op akkerland in het noordelijke deel van het Winssensche Veld, waar zij voorheen zelden waargenomen werden. Het betreft hier ganzen die hun slaappleats hebben op het Gat van Hagen onder Valburg.

Het voorkomen in de Betuwe tussen de wegen A50 en A52

Ook in de Betuwe komen al jarenlang grotere of kleinere aantallen taiga- en toendraganzen voor, maar in de recente tijd hebben enkele gebiedsdelen hier geleidelijk aan een steeds grotere betekenis voor deze vogels gekregen. Aanvankelijk was het voorkomen grotendeels beperkt tot het gebied bewesten de huidige A50 en werden er gedurende de winter vooral in de polders ter weerszijden van de Linge tussen Heteren, Randwijk en Zetten kleine groepen geelbek-taigaganzen aangetroffen, met name in het Weerbroek en in het Herveldse Veld. Hierin kwam na de reeks strenge winters van 1984–87 verandering en in toenemende mate werden er nadien ganzen gezien in de gebieden tussen Slijk-Ewijk en Ressen, bij Rijsenburg en Snodenhoek/Lijnden onder Elst en nu en dan ook in de Waaluiterswaarden bij Oosterhout en Loenen maar merkwaardigerwijze niet in het ogenschijnlijk geschikte gebied van Hollanderbroek–Liendermeint benoorden de Linge. In die tijd betrof het aanvankelijk vooral ganzen die afkomstig waren van slaappleatsen in de Gelderse Poort, maar nadat de vogels in de winter 1989/90 het Gat van Hagen bij Valburg als slaappleats in gebruik hadden genomen, werden steeds méér Betuwse gebiedsdelen als voedselterrein door hen benut.

De vogels die vanuit de Gelderse Poort naar dit deel van de Betuwe kwamen waren vrijwel uitsluitend toendraganzen van de vorm *rossicus*, die soms met duizenden tegelijk op bieten- of

aardappelakkers neerstreken tussen de bebouwde kom van Elst, de Linge en de autoweg A52, een gebied dat inmiddels ten dele aan stadsuitbreiding ten prooi is gevallen. Maar tegelijkertijd viel het op, dat er zich tussen de ganzen die afkomstig waren van het Gat van Hagen relatief veel taigagansen van de vorm *fabalis* bevonden. Het lijkt dan ook niet gewaagd om te veronderstellen, dat het hier vogels betrof die voorheen in het Randwijkse-Heterense- en Herveldse Veld foerageerden.

Sedert de winter 1998/99 is er sprake van een sterke presentie van zowel taiga- als toendragansen in de gebieden bezuiden de Linge tussen Snodenhoek - Elst en de autoweg A50, waarbij vooral de polders bij Tobbenhof, Schoonderlogt en de Meilanden van grote betekenis zijn. Op 29 december 1998 waren er tenminste 1500 ganzen aanwezig op de slaapplaats in het Gat van Hagen, waarvan 980 toendragansen *rossicus* in de Meilanden gingen foerageren. Maar al snel zou blijken, dat er in dit gebied naast 'gewone' rietgansen ook oostelijke gasten voorkwamen. Nadat er in die winter namelijk reeds enkele malen oostelijke rietgansen in de streek bewesten de A50 waren geobserveerd, werden er op 1 februari 1999 naast zeven geelbekaigagansen *fabalis* en 82 toendragansen *rossicus* maar liefst 180 toendragansen *serrirostris* en 195 Johansens Taigagansen gezien op nat grasland aan De Zeeg onder Herveld. Op 13 januari 2000 nam ik in De Meilanden onder Valburg een groep van 115 oostelijke toendragansen *serrirostris* waar, die daar eveneens op nat grasland foerageerden. Op diezelfde plaats bleken op de 26^e 62 geelbekaigagansen, vier Middendorffs Ganzen, ten minste acht Johansens Ganzen, zeker 475 toendragansen *serrirostris* en 420 toendragansen *rossicus* te verblijven. Twee dagen later, op 28 januari, waren er in de Meilanden geen ganzen aanwezig, maar bleken de vogels zich op te houden bij de hoeve Schoonderlogt. Daar betrof het toen 44 geelbek- en 80 zwartbekaigagansen, 36 Johansens Ganzen, vier Middendorffs Ganzen, 485 *serrirostris*-vogels en 230 ganzen van de vorm *rossicus*. Hiermee was kennelijk het vestigen van een traditie bij grotere aantallen oostelijke ganzen in deze streek een feit, want nadien werden met enige regelmaat groepen zwartbekaigagansen, Johansens Ganzen en oostelijke Toendragansen vastgesteld.

Het voert te v er om in het kader van deze bijdrage een complete opsomming te geven van alle waarnemingen van westelijke- en oostelijke ganzen die er sindsdien zowel door mijzelf als door Egbert van der Linden in dit gebied gedaan zijn, maar w el is vermeldenswaardig, dat de ganzen hier vrijwel uitsluitend worden aangetroffen op graslanden. Op de akkers tussen Reeth en Eimeren, hemelsbreed slechts enkele kilometers van de Lingeoeveren verwijderd, komen echter merkwaardigerwijze voornamelijk toendragansen van de vorm *rossicus* voor! Zo waren daar op 13 december 2002 bijvoorbeeld 780 toendragansen *rossicus* en vijftien taigavogels *fabalis* aanwezig terwijl dit er op 5 januari 2003 respectievelijk 735 en twee exemplaren waren. Tot dusverre zijn er in het voedselgebied Eimeren–Reeth geen *johanseni*- of *serrirostris*-ganzen aangetroffen en hetzelfde geldt voor het voedselgebied bij Rijzenburg, direct ten oosten van Elst en voor de terreinen ten zuiden van de autoweg A15 tussen het knooppunt Valburg en de afrit Elst / Oosterhout. Er lijkt dus sprake te zijn van een sterke gebiedsbinding bij de oostelijke ganzen, die mogelijk mede door de habitateisen en de voedselkeuze wordt bepaald.

Discussie

Hoewel er in oudere avifaunistische publicaties niets is te vinden over het als pleisteraar of wintergast voorkomen van rietganzen in de hier beschreven gebieden mag worden aangenomen, dat er ook vóór 1970 sprake was van het regelmatige pleisteren van taiga- en toendraganzen in deze streken. In ieder geval trokken er reeds van oudsher zowel taigavogels van de vorm *fabalis* als toendraganzen van de vorm *rossicus* gedurende het winterhalfjaar in voldoende mate door de regio om ervoor te zorgen, dat er enkele tientallen kilometers westelijker in het Maasland rond Lith- Empel, bij Alem en bij Kerkdriel ganzenvangers actief waren. Deze 'traditie' ontstond in de tweede helft van de negentiende eeuw en houdt tot op de huidige dag stand.

Gesprekken met oudere bewoners van de streek brachten aan het licht, dat er op verschillende plaatsen inderdaad sprake is van een zekere regelmaat in het voorkomen van de ganzen, maar dat het vroeger doorgaans slechts zeer kleine aantallen betrof. Omdat toentertijd grote delen van het Land van Cuijk en het Rijk van Nijmegen nauwelijks ontsloten waren, zullen dergelijke groepjes ganzen gemakkelijk aan de aandacht van de weinige ornithologen ontsnapt zijn.

In de periode 1970–2004 kwamen er op verschillende plaatsen in het noorden van het Land van Cuijk, het westelijke deel van het Rijk van Nijmegen en in de Betuwe tussen Elst en Herveld grotere of kleinere aantallen taiga- en toendrarietganzen voor. Vooral de aanwezigheid van taigaganzen van de Geelbek-vorm *fabalis* is hierbij opmerkelijk, omdat deze vogels zich indertijd in Nederland voornamelijk ophielden in een beperkt aantal vaste pleisterplaatsen, die voor zover bekend vrijwel allen in heide- hoogveengebieden gesitueerd waren. Tóch lijkt het erop, dat het voorkomen van *fabalis* in deze streek een traditioneel karakter draagt waarbij mogelijk het gegeven een rol speelt, dat de voedselgebieden veelal gekenmerkt werden (en ten dele nog altijd worden) door de aanwezigheid van een méér of minder sterke kwel, waardoor er ook bij strenge koude meestal wel open water in sloten, greppels en op het land voorhanden blijft. Het voorkomen van de Toendrarietgans *rossicus* hield aanvankelijk gelijke tred met de ontwikkelingen in het gebied van de Gelderse Poort en het aangrenzende Duitse Niederrheingebied, waar op zeker moment méér dan veertigduizend van die ganzen de winter doorbrachten. Naarmate het aantal Kolganzen in het Niederrheingebied steeg, waarbij het op zeker moment tot vér boven de honderdduizend kon oplopen en zelfs enkele malen de tweehonderdduizend individuen overschreed, gingen de rietganzen op zoek naar andere voedselmogelijkheden, waardoor zij in toenemende mate terreinen in de hier beschreven gebiedsdelen in gebruik namen. Uit dit regelmatige voorkomen ontstonden dan ook op den duur vaste slaappleaatsen zoals die in de Kraaienbergse Plassen bij Linden en op het Gat van Hagen bij Valburg, maar tot op de huidige dag blijven er tevens ganzen vanuit slaappleaatsen in de Gelderse Poort en de Niederrhein naar deze gebieden komen, terwijl er vanuit westelijke richting ook vogels van de Kaliwaal bij Druten hier komen foerageren.

Waren het aanvankelijk vrijwel uitsluitend ganzen uit de westelijke populaties van de Europese Taigaganzen *fabalis* en de Westsiberische Toendraganzen *rossicus* die in deze gebieden voorkwamen, sedert het seizoen 1995-96 is hierin een kentering gekomen en sindsdien worden

er naast 'gewone' taiga- en toendravigels ook in toenemende mate ganzen van veel oostelijker herkomst aangetroffen.

Er zijn hierbij twee gebiedsdelen waar de aanwezigheid van dergelijke ganzen inmiddels een zekere traditie geworden lijkt zijn. Het meest frappant hierbij was de aanwezigheid van taigagansen van de vormen *johanseni* en *middendorffii* in het gebied tussen Beuningen–Ewijk en Wezel (Wijchen) in de jaren 1996, 1997 en 1998 op maximaal slechts twee kilometer vanaf de plaats waar door mij op 22 februari 1979 voor het eerst een familie van vijf Johansens Ganzen gezien werd! Bij de waarneming op 26 december 1998, die betrekking had op twee families Middendorffs Ganzen, kon worden waargenomen dat de vogels aanvlogen vanuit de richting van het Gat van Hagen, waar door mij voor het eerst in de winter 1989/90 het overnachten van rietgansen werd vastgesteld. Het zal dan ook geen toeval zijn dat er zich aan de Betuwse zijde van de Waal in de polders ter weerszijden van de Linge recentelijk eveneens geregeld oostelijke ganzen ophouden, zelfs in veel grotere aantallen dan bij Beuningen – Ewijk het geval is. Overigens is ook vastgesteld, dat oostelijke ganzen van de vorm *serrirostris* vanuit het Gat van Hagen gingen foerageren in de natte graslanden bij de eendenkooi van Batenburg in het Land van Maas en Waal, een afstand van tien kilometer ten zuidwesten van de slaappleats. Dat gebied behoort tot de vaste voedselterreinen van de ganzen die hun slaappleats hebben op de Kaliwaal bij Druten en ook in die pleisterplaats worden tegenwoordig iedere winter oostelijke ganzen aangetroffen. In februari 2003 werden er onverwacht grote aantallen van zowel *johanseni* en *middendorffii* als van *serrirostris* gezien op de Maasoever bij Heumen, een plaats waar voordien hoegenaamd nooit rietgansen waren gesignaleerd.

Hiermee wordt duidelijk geïllustreerd dat het voorkomen van de taiga- en toendragansen er door de komst van de oostelijke vogels niet eenvoudiger op geworden is. Het is dus belangrijk om de toekomstige ontwikkelingen in de hier beschreven gebiedsdelen van jaar tot jaar op de voet te blijven volgen, waarbij het van belang kan zijn om speciale aandacht te schenken aan terreinen die tot dusverre weinig of niet door 'riet'gansen gebruikt werden. Voor aanwijzingen bij het herkennen van de verschillende ondersoorten wordt verwezen naar de artikelenserie 'Geografische variatie bij ganzen' die sedert 2002 in het Vogeljaar verschijnt.

Literatuur.

Bergh L.M.J. van den

- 1979. Over het voorkomen van Taigarietgansen (*Anser fabalis fabalis*) in het stroomgebied van de grote rivieren in de winter 1978/79. Het Vogeljaar 27: 118- 123.
- 1980. Mogelijke waarnemingen van de ondersoorten *serrirostris* en *johanseni* van de Rietgans *Anser fabalis*. Limosa 53: 21 –23.
- 1985a. Het voorkomen van de Taigarietgans *Anser fabalis fabalis* in Nederland. Limosa 58: 17.22.
- 1985b. Ganzenpleisterplaatsen in Nederland. RIN-rapport 85/16. Rijks Instituut voor Natuurbeheer, Leersum.
- 1999. Tundra Bean Goose *Anser fabalis rossicus* in: J.Madsen, G.Cracknell & A.D.Fox (eds). Goose Populations of the Western Palearctic. Wetlands International Publication No. 48. Wageningen / Rønde.

- 2003a. Geografische variatie bij ganzen, deel 3. De West-Siberische of Johansens Gans *Anser fabalis johanseni*. Het Vogeljaar 51: 58 – 64.
- 2003b. Geografische variatie bij ganzen. Deel 4. De Oost- Siberische of Middendorffs Gans *Anser fabalis middendorffii*. Het Vogeljaar 51: 243- 249.
- 2003c. Taiga- en toendrariet ganzen rondom Nijmegen. De Mourik 2003-3: 90 – 97.
- 2004. Geografische variatie bij ganzen. Deel 5. De Oost-Siberische Toendrarietgans *Anser serrirostris serrirostris*. Het Vogeljaar in druk.

Bergh, L.M.J van den, W.G.Gerritse, W.H.A.Hekking, P.G.M.J.Keij & F.Kuijk 1979. Vogels van de Grote Rivieren. Utrecht/Antwerpen.

Erve F.J.H.van, H.K.M.Moller Pillot, A.B.L.M.Wittgen, S.Braaksma, W.H.Th. Knippenberg & V.F.M.Langenhoff 1967. Avifauna van Noord-Brabant. Assen.

Hens P.A. 1965. Avifauna van de Nederlandse provincie Limburg benevens een vergelijking met die der aangrenzende gebieden. Publicaties van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg. Reeks XV.

Koffijberg K., B.Voslamber & E.van Winden 1997. Ganzen en zwanen in Nederland. Overzicht van pleisterplaatsen in de periode 1985 –94. SOVON, Beek-Ubbergen.

Nilsson L., L.M.J.van den Bergh & J.Madsen 1999. Taiga Bean Goose in: J.Madsen, G.Cracknell & A.D.Fox (eds). Goose Populations of the Western Palearctic. Wetlands International Publication No.48. Wageningen/ Rønne.

Waarnemingenoverzicht oktober 2003 t/m februari 2004

Erik van Winden erik.vanwinden@sovon.nl

103 Vogelsoorten dit keer, maar geen enkele echte klapper, of het moet de Velduil uit de Millingerwaard zijn. Toch is er gedurende het zevende seizoen weer fanatiek trek geteld op de Mulderskop. Gedurende 67 dagen werden in 270 uur 132463 langstreckende vogels gezien, verdeeld over 98 soorten. Er sneuvelden 16 seizoensrecords, en 17 dagrecords. Ook werden vier nieuwe telpostsoorten gezien, Witgat, IJsvogel, Pestvogel en Buidelmees, waarmee het totaal op 143 komt. Een gedeelte hiervan is in het vorige overzicht al besproken.

Het heldenlijstje van bestandsleveraars is dit keer wederom (te) kort, maar dubbeldank aan: Berend Voslamber, Marcel Bingley, Erik van Dijk (websitewaarnemingen) Erik van Winden, Fokko Erhart, Fred Hustings, Gijs Kurstjens, Harvey van Diek, Kell Eradus, Menno Hornman, Michiel van der Weide en Sjak Gielen. Overigens leveren zij samen bijna 750 waarnemingen op, zodat het nog een aardige klus was om hier een selectie uit te maken. Maar laat dit geen reden zijn om volgende keer weer geen bestand in te sturen.

Roodkeelduiker

30 dec 1 Loonse waard, maasarm tussen Wijchen en Niftrik

Fuut

19 nov 70 Grote Grintgat, Weurt

Aalscholver

2 okt 177 Kbplas 5, Gassel

Roerdomp

11 jan 1 vliegend van Tiengeboden naar Groenlanden

Grote Zilverreiger

waarnemingen, maxima tussen haakjes, kwamen van de Ambtswaard (4), Eendenkooi Velp (4), Kekerdom (3), Kleiputten/visvijvers Leuth (20),

Kleyen (1), Klompenwaard (1), Mehr (1), Millingerhof (19), Millingerwaard (8), Ooyse Graaf midden (4), Oude Waal (1), Rond Keent en Lage Wijth (1), tussen Mook en Milsbeek (6) en Wetering Velp (1). En zij gaven de volgende grafiek, met maxima per vijfdaagse periode.

Ooievaar

12 okt 1 Mulderskop

17 dec 2 ad Erlecomse Waard, de laatste dit najaar

Lepelaar

7-11 okt 5 onv Oude Waal, 3 geringd

Afrikaanse Nimmerzat

2 nov 1 Uiterwaarden Deest, maar verder niet gemeld

Kleine Zwaan

24 okt 2 ad & 2e jrs, Oude waal

9 nov 32 Kraaijenbergse plassen

14 nov 70 54 ad & 16 onv, Siebengewald, De Belt

25 nov 1 Mulderskop, trekkend

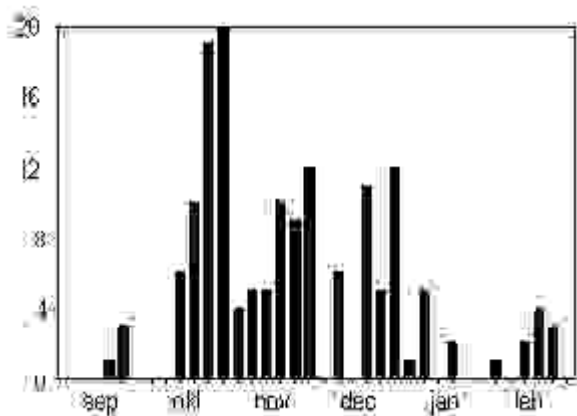
9 dec 10 Grote Grindgat Weurt

14 dec 4 ad Leemput, Milsbeek

14 dec 33 29 ad & 4 onv, Siebengewald, De Belt

14 dec 38 33 ad & 5 onv, Afferden-Gennep

14 dec 18 ad Maas, Afferden

MOURIK 2004-1

14 dec 4 2 ad & 2 onv, Toeristenweg,
Bergen
15 dec 110 omgeving Mill
16 dec 15 ad Oude Waal vliegend naar west
18 dec 12 Milsbeek
26 dec 140 Princepeel Mill
7 jan 290 Groespeel
15 jan 317 Groespeel
16 jan 4 ad Schotse straat Velp
18 jan 28 ad Koningsvennen, eerst naar oost,
daarna west, alwaar 9 ex. Een verjongingskuur
ondergingen (zie volgende waarneming)
18 jan 28 19 ad & 9 onv, Niers, Ottersum
20 jan 4 2 ad & 2 onv, Oude Waal
20 jan 15 14 ad & 1 onv, Oude Waal
3 feb 11 ad Ambtswaard, fouragerend op de
plas
10 feb 8 3 ad & 5 onv, Erlecomse Polder
14 feb 2 ad Oude Waal

Wilde Zwaan

15 dec 3 Wylerberg
17 dec 3 Kaliwaal Kekerdome
26 dec 3 Kbplas 7
12 jan 6 2 ad & 4 onv, Paterswiel, Velp, 1
met blauwe halsband uit Finland
16 jan 11 9 ad & 2 onv, Schotse straat
Velp
17 jan 16 11 ad & 5 onv, Schotse straat
Velp
18 jan 10 tussen Velp en Keent
4 feb 11 9 ad & 2 onv, Schotse Straat
Velp
4 feb 5 Staartjeswaard

Toendrarietgans

25 nov 69 Mulderskop, geen dagrecord
(blijft 97 op 31 okt 2000), maar gaf wel voeding
voor het seizoensrecord van 270 (was 238 in
2000)

27 dec 2200 Niers, Ottersum

Kleine Rietgans

6 dec 2 nw van Leuth
18 jan 2 Rond Keent en Lage Wijth

Kolgan

15 feb 19.364 Ooijpolder

Dwerggans

26 okt-4 nov 1 ad. met ringetje, Koningsvennen
bij Milsbeek

15 feb 1 ad Bisonbaai, Spruitenkamp

Grote Canadese Gans

27 dec 110 Mookerplas

Brandgans

7 feb 200 tussen Ayen en Bergen

19 feb 150 Ambtswaard, de eerste grote
groep dit jaar hier

Rotgans

1 jan 1 onv ten zuiden van de Oude Waal

15-29 feb 1 ad Kerkdijk

18 jan 1 Rond Keent en Lage Wijth

Roodhalsgans

30 nov-1 dec 1 onv, Houkamp Velp

21 dec 1 Lage Wijth Velp

7 jan 1 Kekerdome

15 feb 1 ad Kerkdijk

Nijlgans

9 okt 27 Mulderskop, dagrecord was 19
op 31 okt 1998 ook seizoens 9

Casarca

25 nov 1 Gendt

18 jan 1 ad kijkhut Millingerwaard

Manengans

11 nov-27 jan 1 Oude Waal e.o., een blijvertje
dus

24 feb 1 Lent

Smient

Het blijft nog altijd magertjes met smienten hier:

29 feb 700 Bisonbaai

15 feb 650 Grote Grintgat Weurt

Pijlstaart

17 dec 20 Kaliwaal

14 feb 40 Kaliwaal

29 feb 70 Kaliwaal

Zomertaling

2 okt 1 vrw Kbplas 5, de laatste

Slobeend

2 okt 43 Kbplas 5

Krooneend

12 okt 1 vrw Kbplas 5

Tafeleend

4 feb 120 Kleine Grintgat Weurt

15 feb 100 Grote Grintgat Weurt

Toppereend

7 dec 1 man Kbplas 5, 1e winter vogel kort tp

Nonnetje

14 okt 2 Oude Waal, de eerste

Rode Wouw

4 okt 1 Mulderskop

11 okt 1 Mulderskop

14 okt 1 Mulderskop

16 okt 1 villa Wylberg

Bruine Kiekendief

13 okt 1 onv Mulderskop, de laatste

Blauwe Kiekendief

Mulderskop (slechts 8 in totaal), Bergerheide (4 op 2 jan). Losse exemplaren in de Klompenwaard, Millingerduin, Millingerwaard, Overasseltse en Hatertse vennen, Persingen, Bisonbaai en de Kraaijense plassen.

Sperwer

14 okt 51 Mulderskop, het maximum dit najaar (77 op 18 okt 1997). Het op een na hoogste seizoenstotaal bleef met 257 ver onder de 345 van 2000.

Buizerd

12 okt 125 Mulderskop

13 okt 39 Mulderskop

14 okt 286 Mulderskop, het maximum dit najaar (349 op 17 okt 1999).

14 okt 58 Millingerwaard

15 okt 247 Mulderskop. Na deze 697 in vier dagen bleef het stil en bereikte het seizoenstotaal van 813 een tweede plaats (872 in 1999)

Ruigpootbuizerd

20 okt 1 Millingerwaard

31 okt 1 Mulderskop

9 nov-14 feb 1 onv, Erlecomse Waard

Smelleken

8 okt 1 Mulderskop

9 okt 2 Mulderskop

11 okt 1 Mulderskop

12 okt 1 Millingerwaard

13 okt 2 Mulderskop

15 okt 1 Mulderskop

15 okt 1 Haalderen, Baal, vrw of juv

3 nov 1 Mulderskop, deze laatste hier

bracht het seizoenstotaal van 10 niet eens in de buurt van de 21 in 2000.

25 nov 1 Kekerdorp, jagend langs dijk

Boomvalk

4 okt 3 Oude waal, de laatste

Slechtvalk

14 okt 1 Mulderskop

15 okt 1 Mulderskop

1 feb 1 Lage Wijth zuid, Velp

Patrijs

18 okt 14 Lent

28 okt 10 Broekakkers

28 okt 11 & 7 Baal, no van Bemmelen

9 dec 12 Hubertusweg Ooypolder

16 dec 10 Haalderen

Waterral

16 dec 1 Meertje Persingen

3 jan 1 Millingerwaard

Kraanvogel

6 nov 28 Vluchtoord Uden, vliegend zo

28 dec 12 tussen Afferden en Bleijenbeek, vliegend west

Goudplevier

9 nov 1 Erlecomse Waard

18 nov 2 Erlecomse Waard

21 nov 1 Mulderskop

15 jan 15 vliegend van Klompenwaard naar Erlecomse Waard

18 jan 40 Raamdalen en Tongelaar

Zilverplevier

31 okt 1 Oude Waal, een late

18 nov 1 Oude Waal, en nog later

Kievit

6 nov 1099 Mulderskop, het maximum dit seizoen (1343 op 30 okt 1999) was ook het grootste deel van het seizoenstotaal van 1385 (2219 in 1999)

Bonte Strandloper

2 nov 1 onv Kbplas 5

5 jan 1 Erlecomse Waard

Bokje

25, 27 okt 1 Mulderskop

2 nov 2 Kbplas 8

7, 15 nov 1 Mulderskop

22 nov 3 Mulderskop

MOURIK 2004-1

4 jan 6 voormalige Paardeweide Bruuk
10 jan 4 Bruuk

Watersnip

8 okt 9 Mulderskop, dagrecord was 7 op
3 sep 2001. En ook het seizoenrecord van 13 in
2000 werd verpletterd met 29 exemplaren.

Houtsnip

16 jan 2 Kekerdomse waard

Grutto

29 feb 8 Oude Waal, deze eerste waren
erg laat dit jaar.

Wulp

28 dec 269 Lage Wijth Velp

Zwarte Ruiter

4 okt 2 ad Oude waal

11 okt 3 ad Oude Waal

24 okt 1 Kaliwaal

Witgat

4 jan 17 Groesbeekse Bekentelling

Oeverloper

27 dec 1 Theetuin Millingerwaard

17 jan 1 grote plas Millingerwaard

Zwartkopmeeuw

16 nov 1 ad Weezenhof, Nijmegen, rondje
laag boven veld, daarna west

Kokmeeuw

6 dec 2700 Grote Grintgat Weurt

Stormmeeuw

6 dec 300 Grote Grintgat Weurt

Kleine Mantelmeeuw

19 nov 3 Grote Grintgat Weurt

30 nov 1 Kbplas 7

29 feb 1 Grote Grindgat Weurt

Zilvermeeuw

6 dec 60 Grote Grintgat Weurt

Pontische Meeuw

13 okt 1 Kbplas 7

31 okt 1 ad Erlecomse Waard

7 dec 1 ad Wychenseweg, Nijmegen

17 dec 1 ad Erlecomse Waard

Geelpootmeeuw

18 jan 1 ad stuw Sambeek

Holenduif

5 nov 239 Mulderskop, dagrecord (was 76
op 21 okt 2000)

6 nov 101 Mulderskop, nog een staartje
van wat kort daarvoor een dagrecord zou zijn
geweest. Dit leidde natuurlijk tot het
seizoenrecord van 675 (was 391 in 2000)

Houtduif

13 okt 9750 Mulderskop, een voorproefje

6 nov 34823 Mulderskop, dit dagrecord (was
12069 op 7 nov 2000) leidde ook tot een
seizoenrecord van 61735 (en die 24830 in 2000
vond ik al veel).

Kerkuil

8 dec 1 Pr. Bernardstraat Nijmegen

11 feb 1 N324 Reek

Ransuil

25 nov 16 in berk achter kerk Batenburg

1 jan 6 Nabij Kerk in Niel

1 feb 8 Niel

Velduil

een bijzonderheid in de regio tegenwoordig, die
ook al lijkt hij er meer dan twee maanden gezeten
te hebben erg moeilijk te vinden was.

21 nov 1 Millingerwaard oost

5 dec 1 Millingerwaard oost

3 feb 1 Millingerwaard oost

IJsvogel

tot en met 7 jan werden IJsvogels gezien bij het
Wychens Ven, Berendonck, KBplas 5 (2),
Kekerdom (2), Maasdijk Keent, 't Jachthuis,
Tolhuis Nijmegen en het Wylerbergmeer

Boomleeuwerik

8 okt 6 zweefvliegveld Malden

17 okt 12 Mulderskop een mager

dagmaximum dit najaar (55 op 13 okt 2000) leidde
tot een diepte recordtotaal van 132 (358 in 2000)

25 okt 8 Kbplas 8

2 nov 7 Kbplas 8

Strandleeuwerik

12 okt 1 Mulderskop, de vorige was op 5
okt 1999

27 dec 1 Leuthse visvijvers. Bijzondere
plek

Boerenwaluw

4 okt 2 Oude waal

14 okt 1 Mulderskop, de laatste van 1721
(3160 in 2000)

Huiszwaluw

14 okt 1 Mulderskop, de laatste van 661
(947 in 1998)

Boompieper

9 okt 1 Mulderskop, de laatste van 603
(786 in 1998)

Graspieper

9 okt 1631 Mulderskop, ondanks dit nieuwe
dagrecord (was 1512 op 11 okt 1997) bleef het
seizoenstotaal van 7212 op een derde plaats
steken (8711 in 2001 en 8329 in 2000)

Waterpieper

16 dec 34 Oude Waal
22 dec 25 Erlecomse Waard west

Grote Gele Kwikstaart

8 okt 6 Mulderskop, dit magere
dagmaximum (10 op 19 sep 1999) bracht toch een
record seizoenstotaal van 82 (71 in 1999)

4 jan 7 Groesbeekse Bekentelling

Witte Kwikstaart

11 okt 106 Mulderskop, dit dagmaximum
(182 op 13 okt 1998) leidde tot het op een na
laagste seizoenstotaal van 627 (1320 in 1998). In
2002 was het nog (veel) beroerder met 336.

Pestvogel

Zowaar weer een influxje in Nijmegen

9 nov 5 Heideparkseweg, richting no

14-19 nov 3-1 Nijlpaardstraat

21 nov 8-7 Botanische tuin universiteit. Een
werd er gegrepen door een Sperwer, de rest is ook
nooit teruggezien.

25 nov 2 Mulderskop, nieuwe telpostsoort

29 nov 2 Wijkcentrum Titus Brandsma

Heggemus

9 nov 1 Mulderskop, de laatste van een
record seizoenstotaal van 263 (was 226 in 2000)

Zwarte Roodstaart

1 nov 1 man Graafsedwardsstraat

Paapje

19 okt 1 Kaliwaal, een best wel late

Roodborsttapuit

15, 18 okt 1 Mulderskop, late trekkers

2 dec 1 Ambtswaard

8 dec 1 bij Oude Waal

Tapuit

1 okt 1 Mulderskop

27 okt 1 man Thornse Molen, een erg late

Beflijster

8 okt 5 Mulderskop

9 okt 12 Mulderskop, dagrecord (was 9
op 5 okt 1999)

11 okt 2 Mulderskop

15 okt 1 Paardenweide

4 nov 1 Mulderskop, de laatste van het
record seizoenstotaal van 44 (was 18 in 1997).

Zanglijster

8 okt 724 Mulderskop, dagrecord (was 640
op 6 okt 2001).

7 nov 2 Mulderskop, de laatste van 2106
(3451 in 2000)

Koperwiek

14 okt 2904 Mulderskop, een mager
dagmaximum dit najaar (8930 op 13 okt 1998),
maar toch nog een bovengemiddeld seizoens-
totaal van 10090 (hoogste: 15460 in 1998)

Bladkoning

19 okt 1 Hernen

Tjiftjaf

21 jan 1 Millingerwaard

Vuurgoudhaantje

27 okt 5 Weezenhof, in tuinen

Baardmannetje

12 okt 2 Kraaienbergse plassen nabij
Linden

Zwarte Mees

17 okt 38 Mulderskop, dit dagmaximum
(maar 55 op 26 okt 1997) aangevuld met iedere
dag wat clupjes, leidde tot een seizoensrecord
van 379 (was 338 in 1997)

Buidelmees

25 okt 1 Mulderskop, deze nieuwe
telpostsoort, draaide een rondje in de mist.

Klapekster

14 okt-22 nov 1 Mulderskop

19 okt 2 Mulderskop, vechtend uit de
boom rollend.

1-17 dec 1 Millingerwaard, in de vlakte met
meidoorns

2 jan 1 Bergerheide

MOURIK 2004-1

18 jan	1	zuidkant van landgoed Tongelaar	Putter	
15 feb	1	Bergerheide, Driessensven	24 okt	30 Kaliwaal
15 feb	1	Bergerheide, Springberg	27 dec	25 Gebrande Kamp
29 feb	1	Mulderskop	Kneu	
Roek			21 jan	2 Ambtswaard
18 okt	35	Mulderskop, zo is er altijd een dagmaximum (215 op 22 okt 2000), maar daarmee ook een diepteseizoenstotaalrecord van 230 (980 in 2000)	Frater	
Ringmus			18 okt	1 Mulderskop
2 nov	60	boerderij de Plak	18 dec	15 Beek, Rijkstraatweg, kort in berk, daarna oost
Vink			3 jan	1 Malden, roepend opvliegend
11 okt	5819	Mulderskop, net geen dagrecord, dat bleef de 5908 op 16 okt 2002. En het seizoenstotaal kwam met 20968 slechts op een schamele vijfde plek (32835 in 2000).	Goudvink	
Europese Kanarie			25 nov	7 Mulderskop, deze en ook diverse voorgaande en volgende van de 73 dit najaar (146 in 2001) hadden een afwijkend geluid en het betrof waarschijnlijk Grote Goudvinken.
2 okt	1	Millingerwaard	14 feb	8 3 man & 5 vrw, volkstuintjes station Heijendaal.
7 nov	1	Mulderskop, slechts twee dit najaar (16 in 1999)	Appelvink	
9 dec	1	Tuintjes nabij Station Heijendaal, waarna het stil bleef tot in het volgende jaar:	26 dec	11 vijvertje in Goffertpark
4-29 feb	1-4	2 man en 2 vrw in wisselende samenstelling, ook zingend in de volkstuintjes bij station Heijendaal	10 feb	17 Gofferpark west
			IJsgors	
			16 okt	3 Mulderskop, dagrecord, was 2 op 2 okt 2000
			Geelgors	
			17 okt	20 Wylerbergmeer

Gezocht: schaarse en zeldzame waarnemingen. Laatste oproep!

Zoals je wellicht weet zijn de eerste stappen gezet tot het maken van 'Vogels van de Gelderse Poort, deel 4', het avifaunistisch overzicht van alle waargenomen soorten in de Gelderse Poort. Het projectteam is op dit moment druk bezig om alle oude waarnemingen uit het papieren archief in te voeren (een RSI-gevoelige klus, kan ik melden!). Om tot een zo volledig mogelijk overzicht te komen, ben jij onze laatste strohalm. We zijn op zoek naar al je waarnemingen van zeldzame en schaarsere soorten uit de Gelderse Poort die ongetwijfeld bij jou in je logboekjes staan, maar die nooit in de 'officiële' boeken of bestanden zijn terechtgekomen.

Naar welke soorten zijn we op zoek? Alle zeldzame en schaarse soorten uit de Gelderse Poort. De volledige lijst staat hieronder. Je kunt je waarnemingen doorgeven via de website www.vogelwerkgroepnijmegen.nl. Meer informatie is te verkrijgen via harvey.vandiek@sovon.nl Het is de bedoeling dat eind volgend jaar het boek het levenslicht zal zien. Je hebt derhalve de

tijd tot juni van dit jaar (dus 2004!) om je waarnemingen door te geven.

Succes, namens het projectteam,
Harvey van Diek

Tabel 1. Waarnemingen uit categorie A graag altijd doorgeven. Waarnemingen uit categorie B doorgeven als het geen broedgeval betreft. Je kunt er immers vanuit gaan dat alle broedgevallen vermeld staan in 'Vogels van de Gelderse Poort, deel 1: Broedvogels'. Dus bijv. een Bruine Kiek alleen doorgeven in de trektijd of winter. In de onderstaande lijst ontbreken een aantal eendensoorten en steltlopers, deze hoeft je niet door te geven want die staan al vermeld in een van de andere delen van 'Vogels van de Gelderse Poort'.

Soortcode	Soort	Cat			
			1810	Bronskopeend	a
			1830	Siberische Taling	a
20	Roodkeelduiker	a	1848	Ringtaling	a
100	Roodhalsfuut	b	1960	Krooneend	a
110	Kuifduiker	a	2020	Witoogeend	a
120	Geoorde Fuut	b	2040	Topper	a
520	Stormvogeltje	a	2060	Eider	a
900	Kleine Pelikaan	a	2150	Grote Zee-eend	a
950	Roerdomp	b	2210	Middelste Zaagbek	b
980	Woudaap	b	2220	Kuifzaagbek	a
1040	Kwak	b	2260	Witkopeend	a
1110	Koereiger	a	2310	Wespendief	b
1190	Kleine Zilverreiger	b	2380	Zwarte Wouw	b
1210	Grote Zilverreiger	b	2390	Rode Wouw	b
1215	gr.zilver.x.bl.reiger	b	2430	Zeearend	a
1240	Purperreiger	a	2600	Bruine Kiekendief	b
1310	Zwarte Ooievaar	b	2610	Blauwe Kiekendief	b
1340	Ooievaar	b	2630	Grauwe Kiekendief	a
1370	Heilige Ibis	a	2670	Havik	b
1371	Hadada Ibis	a	2900	Ruigpootbuizerd	b
1440	Lepelaar	b	2920	Schreeuwarend	a
1528	Zwarte Zwaan	b	2980	Dwergarend	a
1580	Kleine Rietgans	b	3010	Visarend	b
1591	Groenlandse Kolgans	a	3070	Roodpootvalk	a
1600	Dwerggans	b	3090	Smelleken	b
1620	Indische Gans	b	3200	Slechtvalk	b
1630	Sneeuwgans	a	3700	Kwartel	b
1650	Keizergans	a	4080	Porseleinhoen	b
1680	Zwartbuikrotgans	a	4100	Klein Waterhoen	a
1682	Witbuikrotgans	a	4105	Klein of Kleinst Waterhoen	a
1690	Roodhalsgans	b	4110	Kleinst Waterhoen	a
1697	Indische Gans	b	4210	Kwartelkoning	b
1698	Keizergans	a	4330	Kraanvogel	b
1710	Casarca	b	4550	Steltkluit	a
1770	Carolinaeend	a	4860	Zilverplevier	b
1780	Mandarijneend	b	4960	Kanoet	b
1800	Amerikaanse Smient	a	4970	Drieteenstrandloper	a
1801	Chileense Smient	a			

MOURIK 2004-1

5020	Temmincks Strandloper	b	11860	Beflijster	b
5140	Breedbekstrandloper	a	11980	Kramsvogel	b
5180	Bokje	b	12010	Koperwiek	b
5290	Houtsnip	b	12370	Krekelzanger	a
5329	IJslandse Grutto	b	12420	Waterrietzanger	a
5340	Rosse Grutto	a	12430	Rietzanger	b
5380	Regenwulp	b	12530	Grote Karekiet	b
5470	Poelruiter	a	13000	Bladkoning	a
5510	Kleine Geelpootruiter	a	13080	Fluiter	b
5610	Steenloper	a	13140	Goudhaan	b
5640	Grauwe Franjepoot	a	13150	Vuurgoudhaan	b
5650	Rosse Franjepoot	a	13490	Bonte Vliegenvanger	b
5670	Kleine Jager	a	13640	Baardman	b
5690	Grote Jager	a	14371	Witkopstaartmees	a
5730	Reuzenzwartkopmeeuw	a	14400	Glanskop	b
5750	Zwartkopmeeuw	b	14540	Kuifmees	a
5780	Dwergmeeuw	b	14610	Zwarte Mees	b
5911	Baltische Mantelmeeuw	a	14860	Taigaboomkruiper	a
5925	Pontische Meeuw	b	14900	Buidelmees	b
5927	Geelpootmeeuw spec.	b	15080	Wielewaal	b
5928	Pontische Meeuw	b	15150	Grauwe Klauwier	a
6060	Reuzenster	a	15200	Klapekster	a
6240	Dwergster	a	15230	Roodkopklauwier	a
6260	Witwangster	a	15570	Notenkraker	a
7120	Halsbandparkiet	a	15601	Russische Kauw	b
7126	Grasparkiet	a	15630	Roek	b
7390	Dwergooruil	a	15673	Bonte Kraai	b
7610	Bosuil	b	15720	Raaf	a
7680	Velduil	a	16380	Keep	b
7780	Nachtzwaluw	a	16400	Europese Kanarie	b
8310	IJsvogel	b	16540	Sijs	b
8400	Bijeneter	a	16620	Frater	a
8460	Hop	a	16630	Barmsijs	b
8480	Draaihals	a	16640	Witstuitbarmsijs	a
8630	Zwarte Specht	a	16660	Kruisbek	b
9720	Kuifleeuwerik	a	16680	Grote Kruisbek	a
9780	Strandleeuwerik	a	16790	Roodmus	a
9950	Roodstuitzwaluw	a	17100	Goudvink	b
10020	Grote Pieper	a	18470	IJsgors	a
10050	Duinpieper	a	18500	Sneeuwgor	a
10090	Boompieper	b	18600	Grijze Gors	a
10120	Roodkeelpieper	a	18660	Ortolaan	a
10141	Waterpieper	b	18810	Zwartkopgor	a
10142	Oeverpieper	a	18820	Grauwe Gors	b
10172	Engelse Kwikstaart	a	20040	Zwarte Zwaan	b
10173	Noordse Kwikstaart	b	20070	Valkparkiet	a
10190	Grote Gele Kwikstaart	b			
10202	Rouwkwikstaart	b			
10480	Pestvogel	a			
10500	Waterspreeuw	a			
11030	Noordse Nachtegaal	a			
11370	Paapje	b			
11460	Tapuit	b			
11710	Siberische Lijster	a			

Notulen Algemene Ledenvergadering, vrijdag 13 september 2003

In Wijkcentrum Burghardt Nijmegen

1. Opening

Twan opent de vergadering om 20.00 uur

2. Notulen vorige vergadering

Er zijn geen op- of aanmerkingen. De notulen worden goedgekeurd.

3. Ingekomen stukken

Er is een verzoek binnengekomen van het Natuurhistorisch Museum Parijs om een presentie-exemplaar van 'Vogels uit het Land van Cuijck'. Er wordt een exemplaar verstuurd.

Er is een verzoek binnengekomen om te adverteren in de 'Mourik'. De vergadering gaat hiermee akkoord. Peter E. gaat met VWG Arnhem overleggen over de tarieven die zij hanteren. Ook de mogelijkheid om op de website te adverteren wordt meegenomen.

4. Mededelingen van het bestuur

Hans Wegman verlaat per september 2004 het bestuur. Er wordt gezocht naar een opvolger. De ledenadministratie verhuist naar het secretariaat.

5. Financiën

Er is momenteel €7500 in kas.

Frank Majoor heeft een verzoek ingediend voor sponsoring van het CES-project in de Ooijse Graaf. De vergadering gaat akkoord met een sponsoring van €150. Als tegenprestatie is afgesproken dat de ringplek toegankelijk is voor leden van de VWG en dat er jaarlijks een overzichtsartikel in de Mourik komt. Is in wezen nu al het geval.

Ook voor het Grauwe ganzenproject is sponsoring gevraagd. Ook aan dit project wordt €150 toegekend, onder dezelfde voorwaarden.

Project Zwarte stem. Frank W. vraagt Max/SBB naar hun wensen.

6. VWG Wychen

Vanuit Vereniging Natuur & Milieu uit Wychen wil met een vogelwerkgroep oprichten. Nu al ± 7 mensen actief. Ideeën over samenwerking welkom.

7. Activiteiten

- *Mourik*: Gaat goed, Dit jaar komen zelfs drie nummers uit.

- *Waarnemingenarchief*: Digitaal aanleveren van waarnemingen gaat steeds beter.

- *Excursiecommissie*: bestaat nog uit 2 personen, Peter Hoppenbrouwers en Ed de Korte.

Excursies worden over het algemeen goed bezocht.

- *Inventarisaties*:

Gelpe: Dit jaar weer geteld. Rijnstrangen: 3 roerdomp en 8 grote karekiet: beide dieptepunt, door

ontwatering in het voorjaar. Aantal blauwborsten wel hoog. 10 paar ijsvogel.

Ooijpolder: roodborsttapuit goed jaar. 2x roerdomp; 1 territorium noordse nachtegaal; 7 terr.

Kwartelkoning in Klompenwaard

Buiten de Ooijpolder ook geteld: Duivelsberg, Mulderskop.

Komende 5-10 jaar vlakdekkende telling Ketelwoud (verbindingszone tussen Reichswald en Veluwe).

Alle overige tellingen lopen goed.

Resultaten van grauwe gans en zwarte stern zijn vergelijkbaar met voorgaande jaren.

- *Website*: nieuwe URL: www.vogelwerkgroepnijmegen.nl. Er zijn twee nieuwe e-mailadressen gekoppeld aan de website: 1 voor de beheerder (webmaster@vogelwerkgroepnijmegen.nl) en 1 voor de secretaris (contact@vogelwerkgroepnijmegen.nl).

- *Commissie Ruimtelijke ordening*: Adviescommissie herinrichting gendtse waard: 1½ jaar uitgesteld, wachten op dijkverlegging Lent.

Millingerwaard gaat op de schop. Er komt een nieuw inrichtingsplan met veel geulen en minder ooijbos (vooral jonge opslag)

Betuwse Bongerd: Hans Wegman probeert nog een boom te kopen.

Slijk Ewijk: inrichtingsplan voor gebied tussen Loenense bos en Slijk Ewijk. Details onbekend
Twan volgt dit.

K3-ontgronder. Frank Willems heeft contact i.v.m. inrichtingsplannen van plassen.

Slijk Ewijk: aan de westkant wordt een perceel afgegraven> Frank Willems heeft contact i.v.m. inrichtingsplannen

Gedoogebieden Ganzen: LNV wijst 80.000 ha aan als opvanggebied voor overwinterende ganzen. Groot deel ligt in Gelderland

Dit jaar geen meldingen van laagvliegende heteluchtballonnen.

8. Landelijke Dag: Ook dit jaar heeft de VWG weer een stand.

9. Rondvraag geen

10. Afsluiting: Frank Willems gaf aansluitend een onderhoudende dialezing van zijn onderzoek dat hij onlangs had uitgevoerd in Taymir (Siberië)

Namens de redactie,
Harvey van Diek